

Odgojna uloga nastave produženog boravka

Kresić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:901317>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**MARTINA KRESIĆ
DIPLOMSKI RAD**

ODGOJNA ULOGA NASTAVE PRODUŽENOGA BORAVKA

Petrinja, srpanj 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Petrinja**

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: Martina Kresić

**TEMA DIPLOMSKOGA RADA: ODGOJNA ULOGA NASTAVE PRODUŽENOGA
BORAVKA**

MENTOR: doc. dr. sc. Nevenka Maras

Petrinja, srpanj 2020.

SADRŽAJ

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
UVOD	5
1. ODGOJ	6
1.1. Što je odgoj?	6
1.2. Humanistički pristup odgoju	9
1.3. Teorije škole	10
1.4. Odgojno-obrazovna uloga škole	11
2. ZAKONSKI OKVIR ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ	12
2.1. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje	13
2.2. Školski kurikulum	14
3. ORGANIZACIJSKI MODELI RADA U ŠKOLI	15
3.1. Škola s proširenom djelatnošću	16
3.2. Škola s cjelodnevnom boravkom – cjelodnevna škola	16
4. PRODUŽENI BORAVAK	17
4.1. Razlozi uvođenja produženoga boravka	20
4.1.1. Pedagoški razlozi	21
4.1.2. Socijalni razlozi	22
4.1.3. Zdravstveni (medicinski) razlozi	22
4.1.4. Ekonomski razlozi	23
4.2. Organizacija produženoga boravka	23
4.2.1. Organizacija prema stalnosti polaska	24
4.2.2. Organizacija prema sastavu	24

4.2.3. Organizacija prema osnovnim aktivnostima	25
4.3. Pravilnik o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi	26
4.3.1. Godišnji izvedbeni kurikulum produženoga boravka	27
4.3.2. Financiranje produženoga boravka	28
4.3.3. Problemi u organizaciji rada produženoga boravka	28
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	30
5.1. Istraživački problem	30
5.2. Ispitanici	30
5.3. Vrsta, metoda i tehnika istraživanja	30
5.4. Instrument i postupak istraživanja	31
6. REZULTATI I RASPRAVA	31
ZAKLJUČAK	38
LITERATURA	40
PRILOZI	43
Prilog 1 Anketni upitnik za učitelje 3. razreda primarnog obrazovanja u redovitoj nastavi i nastavi produženoga boravka	43
Prilog 2 Primjer Godišnjega izvedbenog kurikula produženoga boravka	50
Izjava o samostalnoj izradi rada	54

SAŽETAK

Produženi boravak je neobvezni oblik neposrednoga odgojno-obrazovnog rada namijenjen učenicima nižih razreda u kojem oni prije ili nakon redovite nastave izvršavaju školske obveze, hrane se te uz stručno vodstvo učitelja na kvalitetan i raznolik način provode svoje slobodno vrijeme.

Odgojna uloga produženoga boravka predstavlja gotovo neistraženo područje pedagoškoga djelovanja u školi.

Velika većina učitelja opredjeljuje se za to zanimanje iz ljubavi prema djeci i želi da svoje znanje prenesu na njih. No, samo unutarnje ispunjenje nije dovoljno da učitelj bude zadovoljan poslom. Nezadovoljstvo na poslu ne implicira se samo na samoga zaposlenika nego i na osobe s kojima on radi, a u slučaju učiteljskoga zanimanja to je još teže jer se tada može negativno odraziti na subjekte odgojno-obrazovnog procesa, a to su učenici.

Budući da ova tema u znanstveno-istraživačkom prostoru nije dovoljno zastupljena, ona predstavlja ne samo stručni, metodičko-didaktički, već i opće pedagoški problem. U tom kontekstu, istraživačkim problemom se želi dati pregled samoprocjene učitelja u redovitoj nastavi i učitelja u produženom boravku o orijentiranosti na odgojnu ulogu škole u produženom boravku kod učenika trećeg razreda osnovne škole.

Ključne riječi: *odgoj, škola, produženi boravak.*

SUMMARY

The after-school care is a facultative form of direct nurturing educational work aimed at lower forms of primary school children where, before or after school, they fulfil their school obligations, eat and spend their free time under the professional guidance of teachers in a quality and varied way.

The nurturing function of after- school care is an almost unexplored area of pedagogical work in schools.

The majority of teachers commit themselves to this profession out of their love for children and the wish to pass their knowledge directly to them. But, the inner fulfilment isn't enough for the teacher to be content with his job. The discontent at work doesn't imply just the worker but also the co-workers, and in the case of the teaching job it is even harder because it can have a negative impact on the nurturing educational subjects, and these are the students.

As this theme isn't sufficiently represented in the area of scientific research, it represents not only a professional, didactic-methodical, but also a general pedagogical problem. In this context, the main aim of this research is to give a review of the school and after-school care teachers' self assessment in regard of the nurturing role of third grade after-school care.

Key words: nurturing, school, after-school care.

UVOD

Suvremeni je svijet suočen s globalizacijskim procesima koji značajno utječu na promjene društava u cjelini. Razvoj tehnologije, ekonomije, ali i velike socijalne i psihološke promjene postale su ključnim čimbenicima stvaranja novih društvenih odnosa pa tako i odnosa u obitelji kao temeljnoj jedinici društva. Mijenja se ritam svakodnevnoga života općenito, posebno radno-socijalni odnosi kao i rodne uloge i očekivanja o podjeli rada roditelja. U obiteljima najčešće rade oba roditelja, a njihov se radni dan znatno produžio. U takvim okolnostima izazov predstavljaju djeca koja nemaju osobu koja bi se o njima brinula nakon nastave, osobito ako su mlađe školske dobi. Samostalan boravak djece kod kuće nije zakonski dozvoljen, potencijalno je opasan i predstavlja veliko opterećenje za roditelje te je zbog toga bilo potrebno osmisliti određeni oblik organizirane brige za njih. Kao odgovor na ovu problematiku osmišljen je organizacijski oblik rada produženoga boravka u školi.

Ovaj se diplomski rad dijeli na teorijski i istraživački dio. Teorijski dio obuhvaća četiri poglavlja. Neposredno nakon uvoda, u prvom se poglavlju opisuje pojam odgoja i različiti pristupi odgoju, kao i odgojno-obrazovna uloga škole. U drugome se poglavlju prikazuje zakonski okvir odgojno-obrazovnoga rada u Republici Hrvatskoj, pri čemu se daje pregled nastanka zakonskih dokumenata na temelju kojih se odvija odgojno-obrazovna djelatnost. U trećemu se poglavlju predstavljaju organizacijski modeli rada u školama, a u četvrtomu se podrobnije opisuje produženi poravak kao oblik rada u školi, njegova povijest, razlozi uvođenja, organizacija. Također se na temelju Pravilnika o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi (2019) daje prikaz Godišnjega izvedbenog kurikula produženoga boravka, načini njegova financiranja i organizacijski modeli. U petome se poglavlju opisuje metodologija istraživanja, a u šestomu se prikazuju rezultati istraživanja.

Jedan od glavnih problema ovoga rada bio je ispitati mišljenje učitelja produženoga boravka o odgojno-obrazovnom radu s učenicima lošeg vladanja kao i mišljenje učitelja redovite nastave o odgojno-obrazovnom radu s učenicima lošeg vladanja. Isto tako ispitati mišljenje učitelja produženoga boravka o odgojno-obrazovnom radu s uzornim učenicima kao i mišljenje učitelja redovite nastave o odgojno-obrazovnom radu s uzornim učenicima.

Na navedene probleme će se nastojati odgovoriti proučavanjem relevantne literature te istraživanjem koje se temelji na rezultatima upitnika kojeg su popunjavali učitelji/ce razredne nastave te nastave produženoga boravka. Iz svega navedenoga proizlazi istraživački problem kojim se želi dati pregled samoprocjene učitelja u redovnoj nastavi i učitelja u produženom boravku o orijentiranosti na odgojnu ulogu škole u produženom boravku kod učenika trećeg razreda osnovne škole

Poticaj za istraživanje ove tematike i navedenih problema bila je činjenica da je autorica tijekom studiranja i prakse primijetila da se u boravku, osobito u dijelu u kojem je težište stavljeno na odgojni učinak boravka, učitelji suočavaju s nizom problema. Zanimalo ju je je li tomu razlog nepostojanje detaljno razrađenih planova kojima bi se regulirao rad u boravku. Naime, ne postoji dokument koji definira sadržaje, oblike rada i aktivnosti pomoću kojih bi se ostvarili zadani ishodi, nego je djelovanje prepušteno učiteljima, odnosno njihovim naporima da ulažu vrijeme u osobno usavršavanje i razvijanje kreativnosti za osmišljavanje slobodnoga vremena učenika. Moguće je da bi se njihovo djelovanje uvelike olakšalo kada bi postojao dokument kojim bi se određivali sadržaji i aktivnosti odgojnoga djelovanja, primjerice, je li naglasak na osobnom i socijalnom razvoju, građanskom odgoju, usvajanju tehnika učenja, kulturi međusobnoga komuniciranja i slično. Iz toga razloga često se slobodno vrijeme učenika u boravku temelji na neplanski odabranim aktivnostima, igri i zabavi pod nadzorom učitelja.

Pretpostavlja se da bi sustavni plan i program rada u produženome boravku osigurao ostvarivanje ciljeva i ishoda zacrtanih tim programom.

1. ODGOJ

1.1. Što je odgoj?

Promjene suvremenoga svijeta znatno su utjecale na različite civilizacijske pomake i na nastanak novih koncepcija poimanja različitih društvenih djelatnosti. U skladu s time se tijekom vremena mijenjalo i razumijevanje pojma odgoja kao i pristupi odgoju.

Odgoj je međuljudski odnos u kojem se stvaraju uvjeti za razvoj ljudske jedinice. To je odnos između roditelja i djece, djece i druge djece, odgajatelja i odgajanika, učitelja i učenika. Taj odnos nije nikad jednostran, on uvijek mijenja i odgajanika, ali i odgajatelja. Taj je odnos u funkciji poticanja rasta i razvoja ličnosti, a ako nije onda se ne može zvati odgojem (Bognar, 1999: 35).

Navedena definicija temelji se na humanističkome pristupu odgoju u kojemu je naglasak stavljen na osobni razvoj pojedinca i poticanju razvijanja njegove osobne slobode i svih njegovih individualnih potencijala. U takvome se pristupu teži samoaktualizaciji osobe. S druge strane, prilično je rašireno represivno poimanje odgoja. Odgoj prema takvome shvaćanju ima za cilj pokoriti „lošu” stranu ljudske prirode, pri čemu se opravdava i uporaba nasilja, kako bi se ostvario željeni cilj. Neke narodne izreke, primjerice, *Šiba se savija dok je mlada*, *Batina je iz izašla iz raja*, *Bez muke nema nauke* i slično, pokazatelji su koliko je ovakva koncepcija odgoja opće prihvaćena u narodu. One ujedno ukazuju na prihvaćanje činjenice da odgoj podrazumijeva slamanje odnosno povinjavanje jedinke, pa makar i nasilnim putem, ako to odgajatelj smatra opravdanim. Stoga, nadamo se u prošlosti, česta fizička zlostavljanja djece pa i teže tjelesne povrede nisu samo incidentne situacije, nego i posljedica ovakvoga represivnog shvaćanja odgoja. Odgoj se također može opisati kao oblikovanje ponašanja mlade osobe. Ponašanje se pritom treba oblikovati prema načelu društvene prihvatljivosti. Ponašanje koje je društveno prihvatljivo odobrava se i/ili pohvaljuje, a koje nije prihvatljivo osuđuje se i/ili kažnjava. Međutim, prisustvo društveno neprihvatljivih oblika ponašanja, primjerice agresija, nasilje, krađa, kriminal, ukazuju na to da se takvo ponašanje događa unatoč negativnomu potkrijepljenju, odnosno nije ga moguće dokinuti metodama nagrađivanja ili kažnjavanja. (Bognar, 1999)

Odgoj se može shvaćati i kao učenje vrijednosti - što je dobro, a što loše, što se smije, a što ne. Kada mlada ljudska jedinka usvoji određeni sustav društvenih vrijednosti, onda se proces odgoja smatra završenim. Ovome je donekle slično shvaćanje odgoja kao moralnoga čina, odnosno učenja određenih moralnih normi i stjecanje navika konzumiranja istih. Sigurno je da u procesu odgoja ljudska jedinka usvaja i određeni sustav društvenih vrijednosti i moralnih normi, no to zasigurno ne obuhvaća sve aspekte odgoja. (Bognar, 1999)

U prilog tome idu psihološka istraživanja koja govore kako agresivno dijete nije posljedica nepoznavanja moralnih normi, nego nezadovoljenosti nekih od osnovnih ljudskih potreba, što se pak očituje u ispoljavanju destruktivnosti. Onemogućavanje izražavanja agresivnosti na jedan će način rezultirati drugim oblikom agresivnosti, pri čemu moralna pouka ne može pomoći.

Odgoj se također može shvatiti i kao nastojanje da se ostvari odgojni ideal. Svako društvo zagovara određeni tip idealnoga čovjeka. Ovakvu teoriju shvaćanja odgoja najbolje mogu

podkrijepiti primjeri odgojnih metoda zabačenih ljudskih zajednica do kojih nije doprla suvremena civilizacija. Neke su od tih zajednica vrlo agresivne i ratnički raspoložene, a druge su pak miroljubive i otvorene za suradnju. Uvijek je to rezultat odgoja koji se prakticira u toj sredini kao i zagovaranja određenoga tipa idealnoga čovjeka. U konačnici se svaka težnja da se pojedinac izgradi i oblikuje prema određenim načelima može protumačiti kao svojevrsno gušenje individualnih posebnosti i može dovesti do neautentičnih osobnosti. Suvremena poimanja odgoja polaze s drugačijih stajališta.

Odgoj je ukupnost postupaka kojima se na osnovi povijesno dosegnute kulturne razine podupire razvitak djetetove slobode i osobnosti, s tim da takvi postupci nikako ne smiju manipulirati, podređivati dijete izvanjskim ciljevima, već mu pomoći da postane „svoje“, odnosno da bude osoba koja djeluje autonomno (Polić, 2002: 23).

Odgoj je prema ovoj definiciji proces oblikovanja osobe u kojem se izgrađuje ljudsko biće sa svim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama s ciljem izgrađivanja potpune ljudske osobnosti. Nadalje se odgojem može smatrati „organizirano (namjerno) učenje (stjecanje ili mijenjanje) motiva”, pri čemu naučeni motivi nisu urođeni, nego se radi o različitim stavovima, interesima, vrijednosnim sustavima i navikama koji vrijede u različitim životnim zajednicama i pojedincima. (usp. Pastuović, 1999: 45). Iz svega navedenoga proizlazi da je odgoj cjelokupni proces razvoja čovjeka kao ljudskoga bića odnosno proces razvoja čovjekove osobnosti. Riječ je o socijalnoj djelatnosti motiviranoj namjerom pomaganja, ubrzavanja i unaprjeđivanja čovjekova razvoja, pri čemu je odgajatelj posrednik odnosno predstavnik kulture i vrijednosnih sustava koji vrijede u određenoj društvenoj zajednici. Kako god bio shvaćen, odgoj je svakako usko povezan s procesom učenja. Pojam učenje, na koji se oslanja kritičko-racionalistička znanost o odgoju, povezuje se s činjenicom da je učenje moguće ostvariti samo tada, kada dolazi do promjene ponašanja, pri čemu se pod pojmom ponašanje podrazumijeva svaka opažljiva akcija ili reakcija organizma. Promjena ponašanja mora biti relativno trajna, što znači da ponašanje ne nastupa samo jednom ili slučajno. Iz toga proizlazi da je učenje proces koji se ne može izravno opažati, jer je za stjecanje iskustva presudnog za promjenu ponašanja potrebno vrijeme. (Turk, 2014)

1.2. Humanistički pristup odgoju

Humanistički se pristup odgoju zasniva na paradigmama humanističke psihologije, pokreta u psihologiji koji se pojavio pedesetih godina prošlog stoljeća. Takav se pristup temelji na slobodi, dostojanstvu i vjeri u ljudske potencijale. Humanistički su psiholozi, nezadovoljni znanstvenim pristupima tog vremena, odlučili stvoriti vlastitu znanstvenu disciplinu, treću struju nasuprot biheviorizmu i psihoanalitičkom pristupu. Takva bi se znanstvena disciplina, prema riječima Maslowa „bavila pojmovima kao što su: ljubav, kreativnost, rast, samoaktualizacija, humor, privrženost, odgovornost i transcendencija” (prema Mruk, 2006: 230). Humanistička psihologija nije nastala kao jedinstveni koncept, već je stvorena zajedničkim radom brojnih pojedinaca. Humanisti su se usmjerili na pozitivne potencijale koje posjeduje svaki pojedinac, čije se potpuno ostvarenje nalazi u samoaktualizaciji, te na ono što će koristiti ljudima u otkrivanju svojih osobnih vrijednosti i postizanju ciljeva. Također su se odlučili za raznolikiji pristup istraživačkim metodama, pri čemu se daje prednost kvalitativnim metodama, primjerice introspekciji, studiji slučaja ili intervjuu pred kvantitativnim metodama kao što je, primjerice, eksperiment. Primjenjivost metoda u takvim istraživanjima je problematična kada se radi o obrazovanju. Tako su humanistički psiholozi imali problema s potkrjepljivanjem svojih hipoteza empirijskim istraživanjima što je zaustavilo popularizaciju tog pokreta u psihologiji. Teoretičari koji se bave humanističkim pristupom odgoju navode da je „odgoj međuljudski odnos u kojem se stvaraju uvjeti za razvoj ljudske jedinke te da se on nalazi u funkciji rasta i razvoja ličnosti” (Bognar, 1999: 35). Tako i Patterson tvrdi da je „... cilj obrazovanja razvitak samoostvarene osobe.“ (prema Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M. i Miljković, D., 2003: 477). „Čovjek je stvaralačko biće koje svojom aktivnošću oblikuje svijet oko sebe i stremi samoostvarenju” (Bognar i Matijević, 2002), a njegov se optimalan razvoj odvija u odnosu s drugim ljudima. Pozitivan se razvoj jedinke događa kada postoje određeni uvjeti za rast, koji su „bezuvjetno pozitivno poštovanje, otvorenost i empatija” (Glassman i Hadad, 2009: 289).

„Učenik najbolje uči u okolini koju smatra sigurnom i u kojoj se osjeća ugodno, okolini u kojoj ima slobodu testirati svoje sposobnosti, doživjeti nova iskustva, pa čak i praviti pogreške bez da bude izvrgnut ruglu i kritici“. (Vizek Vidović, V. et. al, 2003: 480)

Osim obitelji, u prvome planu je i školski sustav u kojemu djeca provode najviše vremena, a čiji su glavni zadatci odgoj i obrazovanje. Izuzetno je bitno obrazovanju pristupiti imajući u vidu osobni razvoj, svjetonazor te mogućnosti izbora pojedinca.

Čovjekovo je djelovanje motivirano zadovoljavanjem određenih potreba. Potrebe se mogu svrstati u fiziološke potrebe: potreba za hranom i pićem te preživljavanjem tzv. više potrebe: ljubav, pripadanje i poštovanje te potreba za samoaktualizacijom odnosno za ostvarivanjem vlastitih potencijala i identiteta. Iskustvenim se učenjem može utjecati na rast i razvoj učenika, što u njemu budi prirodnu potrebu za učenjem. Upravo je zato presudna uloga učitelja, koji stvaranjem ugodne klime za učenje, tolerantnim pristupom i razmjenjivanjem misli i osjećaja s učenicima, može utjecati na proces samoaktualizacije. (Maslow, 2019: 35).

Humanistički pristup odgoju i obrazovanju temelji se na stavljanju naglaska na proces učenja, obostranoj brizi i razumijevanju između učenika, učitelja i ostalih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, obostranoj brizi i razumijevanju između učenika, učitelja i ostalih, svjesnosti okolinskih, kulturalnih, povijesnih, političkih i ekonomskih uvjeta u kojima se odvija učenje, sklonosti afektivnom i iskustvenom pristupu učenju, usmjerenosti na osobni rast i razvoj učenika, usmjerenosti na ljude temeljenoj na povjerenju i pozitivnom stavu prema njima, raznolikosti i kreativnosti koji se ogledaju u spontanosti i prihvaćanju različitosti u učenju kao i transpersonalnoj orijentaciji koja naglašava cjeloviti razvoj osobe, uključujući i potencijal za duhovnost.

1.3. Teorije škole

Odgoj i učenje temeljni su pojmovi vezani uz školu. Postoje različite teorije škole koje opisuju i objašnjavaju osobitosti škole kao institucije, odnosno čitavoga školskog podsustava na kojemu su utemeljeni nastava i školski odgoj. One znanstvenim metodama propituju prošlost škole i njezinu svakodnevicu te utvrđuju veze škole i društva, odnosno njihov međutjecaj. Reprodukcijska funkcija škole podrazumijeva ponajprije ciljanu reprodukciju postojećih sadržaja i oblika društva kao nastojanje za očuvanjem postignutoga te na osnovama toga daljnji razvoj i dogradnju društva. Cijeli obrazovni sustavi usustavljeni su u skladu s društvenim, odnosno gospodarskim potrebama. Od škole se očekuje da djeluje na način koji će one koji odrastaju učiniti društveno valjanima, korisnima i poslušnima. Međutim, škola nije samo mjesto učenja,

nego i mjesto odrastanja i življenja, što istovremeno znači da je škola mjesto na kojem treba odgojiti narastajuće generacije za samostalnost i zrelost, doduše u skladu s društvenom potrebom obrazovanja. U tome je procesu važno pronaći pravilne pristupe učenicima koji će im pomoći da se razvijaju u cjelovito biće u skladu sa svojim potrebama, interesima i potencijalima. Postoje različiti pristupi odgoju utemeljeni na različitim psihologijama odgoja i obrazovanja. (Tillmann, 1994)

1.4. Odgojno-obrazovna uloga škole

Uz obitelj, škola je najznačajniji čimbenik u socijalizaciji mladih. U razvoju osobnosti ona je most između obitelji i ostalih segmenata društvenoga sustava. Suvremeno društvo pred školu stavlja konkretne zahtjeve u izgradnji demokratske, slobodne, svestrano obrazovane osobe. Škola ima zadatak omogućiti razvoj mlade osobe u punopravnog i kompetentnog člana društva. Važno je da učenik usvoji opća teorijska i stručna znanja, ali je jednako ili više važno usvajanje normi, stavova, vrijednosti društva i demokratskoga djelovanja u njemu.

Škola se kao mjesto odrastanja sagledava unutar socijalno-ekološke dimenzije razvoja. S tim se temeljnim načelom moraju suočiti odgoj i obrazovanje u budućnosti, koji već danas „boluju” od sve veće, sve dublje i sve ozbiljnije rascjepkanosti razdvojenih znanja posloženih u pretince te s realnim problemima koji su postali polidisciplinarni, transverzalni, multidimenzionalni, transnacionalni i globalni. “Povezanost treba zamijeniti razdvojenost i pokazati put „simbiozofije”, mudrosti života u zajednici: Jedinstvo, miješanje i raznolikost kao planetarni procesi.” (Morin, 1999: 53-55)

Škola je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj se sistemski i planski pod rukovodstvom učitelja stječu znanja, vještine, navike te razvijaju psihofizičke sposobnosti i ljudska osobnost. Školu možemo posmatrati iz perspektive dvije njene značajne funkcije: pedagoške i društvene. Ona pored toga treba ispuniti i neke druge funkcije: socijalizaciju učenika, kvalifikaciju za određenu strukovnu djelatnost, integraciju osnovnih vrijednosti, osiguranje sigurnosti djece za određeno vrijeme, upoznavanje stvarnih društvenih vrijednosti, stjecanje navika poslovnog i profesionalnog ponašanja, doprinos osamostaljivanju djeteta. Škola uči o tome da se društvo ne sastoji od roditelja, rođaka i prijatelja, uči nas da je pojedinac jedan od mnogih i da njegov položaj nije zajamčen unaprijed, da treba vrednovati pojedinca po onome što on jest, a ne tko on

jest. Ona je društvo u malom i uči kako da se dijete uključi u svijet odraslih te ga priprema za život. U školi se trebaju poštovati nepristrana, objektivna mjerila i vrednovanja postignuća te sposobnosti i trud pojedinca. Škola ne postoji radi sebe same, već da bi ispunila specifičnu društvenu svrhu i zadovoljila specifičnu potrebu društva, zajednice i pojedinca. Pravo pitanje koje treba postaviti nije pitanje – što je to škola, već što treba raditi i koji su njeni zadatci. (Vilitojević, 1976)

Pod odgojnim djelovanjem škole ne misli se na usputne pozitivne učinke obrazovnoga djelovanja nego na osmišljeni dio svakodnevnoga djelovanja radi socijalizacije, usvajanja pozitivnih stavova, općih moralnih i demokratskih vrijednosti. Odgoj, shvaćen kao pomoć pojedincu i zajednici za razvoj temeljnih stavova i sposobnosti važnih za dostojanstven razvoj i život za sve i svakoga, kao što su savjest, sloboda, istinoljubivost, odgovornost, solidarnost, ne može ostvariti svoje ciljeve u kratkoročnom razdoblju. Kako bi škola mogla ostvariti funkciju objedinjavanja svih odgojnih utjecaja neophodno mora zauzeti odgovarajuće mjesto u društvu, u potpunosti postati ustanova od posebnoga društvenog značaja, svoju djelatnost treba zasnivati na čvrstim pedagoškim standardima, treba imati osnovne uvjete i nastavna sredstva koja će omogućiti stvaralaštvo učenika i nastavnika, raspolagati kadrovima koji će rad škole podići na kvalitetnu razinu, kako organizacijski tako i u svrhu realizacije odgojnih ciljeva. (Hoblaj, 2005)

2. ZAKONSKI OKVIR ODGOJNO-OBRAZOVNOGA RADA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Društva koja svoj razvoj temelje na znanju naglašavaju važnost odgoja i obrazovanja za osobni i društveni napredak. Republika je Hrvatska prepoznala potrebu preobrazbe školskoga sustava u kojemu znanje, kompetencije, uspjeh i konkurentnost postaju strateške smjernice. Promijenjeni i promjenjivi svijet tržišnoga gospodarstva, europskoga suživota, međukulturnih odnosa, kao i utjecaj informacijskih tehnologija i znanstvenih postignuća te globalizacijskih procesa, zahtijevaju učinkovitije prilagođavanje pojedinca i društva. Ovi se ciljevi mogu postići sustavnim i dugoročnim promjenama sustava odgoja i obrazovanja. Hrvatska se obrazovna politika opredijelila za izradbu *Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma* koji omogućuje da se sve

sastavnice sustava smisleno i skladno povežu u jednu međusobno povezanu cjelinu. Izradbi *Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma* prethodio je niz aktivnosti koje pokazuju trajno nastojanje hrvatske obrazovne politike za poboljšanjem kvalitete odgoja i obrazovanja. Vlada Republike Hrvatske usvojila je 2005. godine dokument *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.* Riječ je o stratezijskomu razvojnomu dokumentu temeljenomu na sveobuhvatnom promišljanju sustava odgoja i obrazovanja. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa 2005. godine počelo je s ostvarivanjem reformskoga projekta škola poznatoga pod nazivom *Hrvatski nacionalni obrazovni standard* (HNOS) s kojim su započele kvalitativne promjene u osnovnoj školi u dijelu koji se odnosi na programske sadržaje. U 2007. godini izrađena je *Strategija za izradbu i razvoj Nacionalnoga kurikuluma za predškolski odgoj, opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje.* Navedene, a i brojne druge aktivnosti stvorile su važne pretpostavke za osmišljavanje i provođenje sveobuhvatnijih zahvata u odgojno-obrazovnomu sustavu na nacionalnoj razini, uključujući i izradbu *Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma.*

2. 1. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje

Nacionalni okvirni kurikulum predstavlja temeljni dokument koji određuje sve bitne sastavnice odgojno-obrazovnoga sustava od predškolske razine pa do završetka srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja. Određivanjem općega obrazovanja, odnosno temeljnih kompetencija, svakom se učeniku osigurava bolje snalaženje u životu i priprema ga se za promjenljiv i nepredvidiv svijet u kojemu treba biti spreman na cjeloživotno učenje. Temeljno obilježje *Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma* je prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća odnosno ishode učenja, za razliku od dotadašnjega usmjerenog u većoj mjeri na sadržaj. S *Nacionalnim okvirnim kurikulumom* postiže se usklađivanje svih razina odgoja i obrazovanja koje prethode visokoškolskoj razini. U *Nacionalnomu okvirnomu kurikulumu* definirane su temeljne odgojno-obrazovne vrijednosti, zatim ciljevi odgoja i obrazovanja, načela i ciljevi odgojno-obrazovnih područja, vrednovanje učeničkih postignuća te vrednovanje i samovrednovanje ostvarivanja nacionalnoga kurikula. Ukratko su opisane i međupredmetne teme i njihovi ciljevi. Određena su očekivana učenička postignuća za odgojno-obrazovna područja po ciklusima. Naznačena je predmetna struktura svakog odgojno-obrazovnog područja. Vrijednosti, ciljevi i međupredmetne teme osiguravaju prostor odgoju koliko i obrazovanju. S odgojno-obrazovnim područjima i

ciklusima postiže se smisljena povezanost odgojno-obrazovnih sadržaja, fleksibilniji način programiranja i planiranja odgojno-obrazovnoga rada kao i organiziranje rada škole, uključujući i izradbu školskoga kurikula. *Nacionalni okvirni kurikulum* donosi okvir za stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija. On je osnova za restrukturiranje prvenstveno nastavnih planova, a potom i predmetnih kurikula na razini osnovnoškolskog i srednjoškolskog odgoja i obrazovanja, vodeći računa o optimalnome opterećenju učenika u školi i kod kuće. Dokumentom se definiraju očekivana postignuća učenika kroz nastavne predmete te se određuje polazište za uređivanje predmetne strukture – odgojno-obrazovne jezgre, izbornih i fakultativnih nastavnih predmeta. *Nacionalni okvirni kurikulum* zahtijeva transparentnost rada odgojno-obrazovnih ustanova, učestaliju suradnju s roditeljima/skrbnicima, lokalnom zajednicom i širim okruženjem. NOK pretpostavlja visoku kompetentnost onih koji poučavaju djecu/učenike, za djelotvorno korištenje cijeloga repertoara metoda i sredstava, kao i umijeća u organizaciji odgojno-obrazovnoga rada i nastave. (*Nacionalni okvirni kurikulum*, 2010)

2.2. Školski kurikulum

Na osnovu *Nacionalnoga okvirnoga kurikuluma* svaka škola izrađuje *Školski kurikulum*. On podrazumijeva sve sadržaje, procese i aktivnosti usmjerene na ostvarivanje ciljeva i zadaća odgoja i obrazovanja u svrhu poticanja intelektualnoga, osobnoga, društvenoga i tjelesnoga razvoja učenika. Obuhvaća, osim redovitih programa nastave, i druge programe koje škola provodi, pokazuje brojne aktivnosti učenika i učitelja, pokazuje po čemu je neka škola prepoznatljiva.

Jezgrovni dio za stjecanje temeljnih kompetencija u osnovnoj školi obvezan je i zajednički svim učenicima, izuzev učenika s teškoćama. Diferencirani ili razlikovni dio za stjecanje temeljnih kompetencija u osnovnoj školi skup je izbornih nastavnih predmeta koji se učenicima nude na nacionalnoj i/ili školskoj razini.

Jezgrovni i diferencirani kurikulum čine obrazovni standard učenika. Prema tome, opterećenje je učenika diferenciranim kurikulumom jednako za sve učenike. Diferencirani dio za sve je učenike obvezan, ocjenjuje se brojčanom ocjenom i unosi u školsku svjedodžbu. *Školski kurikulum* se odnosi na načine na koje škole implementiraju *Nacionalni okvirni kurikulum* uzimajući u obzir odgojno-obrazovne potrebe i prioritete učenika i škole te sredine u kojoj škola djeluje. Izrađuje se u suradnji s djelatnicima škole, učenicima, roditeljima i lokalnom zajednicom.

Školski kurikulum se također odnosi na ponudu fakultativnih nastavnih predmeta, modula i drugih odgojno-obrazovnih programa, realizaciju dodatne i/ili dopunske nastave, projekte škole, razreda, skupine učenika, ekskurzije, izlete, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti. Programi *Školskoga kurikuluma* nisu obvezni. Međutim, ako se *Školski kurikulum* odnosi na stjecanje određenih kompetencija u vidu fakultativnoga predmeta, dodatne nastave, primjerice, učenje stranoga jezika, ili druge ponude učeniku, primjerice poseban kurikulum za darovite učenike, određene aktivnosti, primjerice poduzetničko učenje, onda se učenikovo postignuće može vrednovati opisnom ili brojčanom ocjenom. Ova je ocjena izvan učeničkoga standarda i može se upisati u dodatak svjedodžbi, ako je transparentno objavljena kao ponuda na početku školske godine. *Školski kurikulum* pretpostavlja izradbu izvannastavnih i izvanškolskih programa i aktivnosti koje će škola programski napraviti i uskladiti vodeći računa o sklonostima i razvojnim mogućnostima učenika te o mogućnostima škole, a posebice o optimalnome opterećenju učenika. *Školski kurikulum* se objavljuje na početku školske godine kako bi s njim pravovremeno bili upoznati učenici i roditelji, obrazovna politika, lokalna zajednica i šira javnost. (*Nacionalni okvirni kurikulum*, 2010)

3. ORGANIZACIJSKI MODELI RADA U ŠKOLI

Na osnovi strateških dokumenata stvorena je zakonska platforma za organizaciju odgojno-obrazovnoga rada u školama koja treba biti u skladu s temeljnim načelima obrazovne politike u Republici Hrvatskoj. *Zakonom o obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (dalje u tekstu: *Zakon*, 2020) predviđeni su različiti modeli odgojno-obrazovnoga rada u školi. Članak 49. *Zakona* propisuje da se odgojno-obrazovni rad u školi izvodi u jednoj smjeni, ako to dopuštaju prostorni, kadrovski i drugi uvjeti rada. Rad u školi može biti organiziran kao poludnevni ili s produženim boravkom za učenike razredne nastave, a u školama koje rade u jednoj smjeni kao cjelodnevni. Ovakvi oblici rada posebno su važni u kontekstu suvremenih okolnosti i radnih odnosa u kojima funkcionira najveći broj roditelja. Ovakvim ustrojem rada omogućuje se proširenje i obogaćivanje djelatnosti škole. Ono se ostvaruje provođenjem sadržaja potrebnih za cjelokupni intelektualni i duhovni razvoj djeteta. Njime se potiče kulturno i umjetničko uzdizanje, razvoj kreativnoga razmišljanja kao i priprema za daljnji napredak djeteta prema razvijanju kritičkoga mišljenja i procesu cjeloživotnoga obrazovanja. Prošireni sadržaji trebaju dovesti do stjecanja

ključnih kompetencija djeteta i njegova kasnijeg snalaženja u profesionalnom životu u skladu sa zahtjevima suvremenoga svijeta.

3. 1. Škola s proširenom djelatnošću

„Škola s proširenom djelatnošću predstavlja školu koja proširuje svoju djelatnost različitim oblicima pedagoškog djelovanja.” (Tucman, 2011: 20) One škole koje koriste ovu mogućnost moraju obratiti posebnu pozornost na organizaciju rada zbog više smjena.

Ukoliko većina učenika živi nedaleko škole i ne ovisi o javnom prijevozu, izvannastavna se djelatnost održava u drugom turnusu više puta tjedno. Učenici tijekom toga vremena nemaju velike obaveze u školi, jer je to vrijeme predviđeno za odmor ili odgojno-obrazovni proces. S druge strane, ako veliki dio učenika koristi javni prijevoz prilikom dolaska u školu, nastava se organizira na drugačiji način. Učenici ostaju u školi najčešće jednom tjedno tijekom cijeloga dana. Za vrijeme provedeno u školi s proširenom djelatnošću učenicima se osigurava prehrana i odmor te sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima.

3. 2. Škola s cjelodnevnom boravkom – cjelodnevna škola

Cjelodnevna se škola u tome uvelike razlikuje od produženoga boravka jer je u njemu odgojno-obrazovni rad razdvojen na nastavu i druge djelatnosti u suprotnoj smjeni u odnosu na onu koju učenici pohađaju. U cjelodnevnoj su školi svi oblici odgojno-obrazovnog rada raspoređeni tijekom cijeloga dana. „Cjelodnevna škola time postaje najprikladniji model za prikaz unutarnje organizacije škole jer je odgojno-obrazovni rad vrlo razvijen i pedagoški osmišljen.” (Vukasović, 1972: 74)

Cjelodnevna nastava je nastava koja se ostvaruje tijekom dana, u pravilu od 9 do 16 sati za iste učenike. U sklopu nastave postoje intervali za izvanškolske i izvannastavne aktivnosti prema *Državnom pedagoškom standardu Republike Hrvatske*. Takvoj vrsti škole teže osnivači škola i ravnatelji, no bez velike financijske pomoći lokalnih političkih struktura to se često ne može ostvariti. S druge strane, ukoliko gradovi i županije ne mogu ili ne žele odvajati financijska sredstva, roditelji učenika bi morali podnijeti troškove cjelodnevne škole. Roditelji osjećaju stalno opterećenje kućnog budžeta s troškovima kupnje udžbenika, prijevoza, ali i ostalih izdataka potrebnih za redovan rad škole i funkciju odgoja i obrazovanja. U cjelodnevnoj školi taj

trošak se još i povećava, primjerice na prehranu te mnogobrojni odustaju od takve ideje na štetu djece. (*Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, 2008)

Integracijom nastave i izvannastavnoga rada učenje i poučavanje se prožimaju s vježbanjem i ponavljanjem. Pri tome je neizmjerljivo važno međusobno sjedinjavanje igre, rada i učenja. To je bitno jer su igre značajne za razvoj psihičkih i fizičkih funkcija učenika.

Težnja je cjelodnevne škole da se učenicima nižih razreda tijekom jednoga nastavnog dana objedine sve odgojno-obrazovne djelatnosti u jednu cjelinu. Učenici to bolje prihvaćaju jer nemaju točno određeno vrijeme kada moraju učiti, nego se učenje odvija cijelo vrijeme tijekom boravka u školi. Na ovaj se način također mogu razviti različite sposobnosti učenika kao i načini učenja, primjerice, istraživačko i suradničko učenje kao jedan od preduvjeta za cjeloživotno učenje.

4. PRODUŽENI BORAVAK

Program „produženoga boravka” sve se više koristi u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske te mnogi osnivači i ravnatelji škola pronalaze financije za njegovu provedbu. Prvenstveno je potrebno definirati pojam u relevantnim dokumentima povezanim uz obrazovanje te prikazati definicije koje su dosad korištene od strane različitih autora. Jedan od dokumenata vezanih uz obrazovanje koji sadrži pojam „produženi boravak” je *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (dalje u tekstu: *Standard*).

On definira minimalne infrastrukturne, financijske i kadrovske uvjete za ostvarivanje i razvoj djelatnosti i podjednake uvjete za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na čitavom području Republike Hrvatske. On se primjenjuje na sve osnovne škole u Republici Hrvatskoj, osim škola koje rade po alternativnome programu. Prema *Standardu* se pojam produženi boravak definira kao organizirani boravak djece u školi nakon redovite, obvezne nastave i školskih aktivnosti, s prehranom. (*Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, 2008)

On je namijenjen učenicima razredne nastave od prvog do četvrtog razreda osnovne škole, najčešće nakon redovite prijednevne smjene u školi. S druge strane u *Zakonu* produženi boravak nije definiran, nego se samo spominje u dijelu vezanom uz organizaciju rada škole u Članku 49. U njemu piše da odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi može biti organiziran kao

poludnevni ili s produženim boravkom za učenike razredne nastave, a u školama koje rade u jednoj smjeni kao cjelodnevni. Produženi boravak je jedan od modela kojim se mogu kvalitetno i sustavno riješiti problemi boravka djeteta kod kuće bez roditeljske ili starateljske skrbi, osobito u urbanim sredinama. Na taj se način proširuje uloga škole, pri čemu je njezino djelovanje u funkciji pravilnoga razvoja svakoga pojedinog djeteta u kvalitetnu osobu odnosno stvaranja kvalitetnih jedinki unutar zajednice u kojoj žive. (Urek, Petljak Jakunić, 2010)

Pod pojmom „produženoga boravka učenika u školi” razumije se škola koja za sve svoje učenike ili samo jedan dio (grupe, odjeljenja) organizira cjelodnevni život i rad prema režimu”. (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967: 8)

Psihološku osnovu tako organizirane nastave čini pravilna izmjena rada i odmora, odnosno odsječaka vremena u kojemu djeca uče i odmaraju, pri čemu se izmjenjuju različite aktivnosti. U skladu s uvjetima rada u školi i potrebama učenika i roditelja, učenici se mogu dnevno zadržati u školi osam do deset sati, najčešće između 8.00 sati ujutro i 15.00 ili 16.00 sati poslijepodne. „Osim osnovnih ciljeva odgoja i obrazovanja kreiraju se i širi društveni zadaci iz područja društvene brige koji bi se inače sami morali izvršavati kod kuće, primjerice, pisanje domaće zadaće za djecu kao i pomoć zaposlenoj i preopterećenoj obitelji u odgoju djece.” (Koraj, 1985: 16) U produženome boravku učenici izvan nastave obavljaju one aktivnosti koje bi inače sami morali izvršavati kod kuće, primjerice pisanje domaće zadaće, učenje te zajednički provode vrijeme u igri, šetnji i drugim aktivnostima.

Sastavnice produženoga boravka sastoje se od dobro organiziranih odgojnih funkcija i uključuju razvijanje radnih navika učenika, razvijanje higijenskih navika učenika, razvijanje kulture ponašanja, razvijanje sposobnosti komunikacije, razvijanje emocija kao i doživljaja i emocionalne kontrole, razvijanje prosocijalnog ponašanja te osjećaja uspješnosti i nošenja s neuspjehom, razvijanje vlastitih interesa učenika te naposljetku razvijanje ekološki prihvatljivog ponašanja. (Lovrentjev, 2005)

Valentin Puževski je jedan od istaknutih školsko-pedagoških znanstvenika i stručnjaka koji je uvelike definirao pojmove produženoga i cjelodnevnoga boravka. Uz to, počeo je i provoditi program produženoga boravka u okviru Osnovne eksperimentalne škole Jordanovac 50-tih godina 20. stoljeća. On je pod produženim boravkom podrazumijevao rad grupe učenika heterogenog sastava (iz raznih razreda i odjeljenja) koji u vrijeme izvan nastave borave u školi

izvan svog razrednog kolektiva u posebno formiranoj radnoj grupi i u posebnim prostorijama završavaju svoje školske obaveze uz nastavnikovu pomoć (Jugović, Puževski i Marčinko, 1967). Osnovna je eksperimentalna škola Jordanovac u Zagrebu, u želji za što većim postignućem učenika i omogućavanjem bržeg razvoja njihovih potencijala, počela proširivati svoju djelatnost te uvoditi suvremenije oblike i metode rada, primjerice grupni i individualni rad te rad u laboratoriju. Analiziranjem su se podataka pronalazili uzroci neuspjeha u lošim uvjetima života djece izvan škole. Stručni su suradnici unutar škole nastojali upoznati prilike u kojima učenici žive. Iako su u školskoj godini 1955./1956. počeli organizirati prve veće korake prema poboljšanju ciljeva, tek je 1960./1961. ustrojen produženi boravak za dvije grupe učenika. Za to su vrijeme u školi stvarali povoljnije uvjete za individualni napredak učenika provođenjem dodatnih odgojno-obrazovnih djelatnosti. Također su osnovali školsku knjižnicu i čitaonicu koja je jedno vrijeme zamjenjivala posebne prostorije za rad. „U početku su u taj rad bili uključeni samo oni učenici koji su imali socijalne probleme raznih vrsta (učenici bez stana, bez roditelja, pedagoški zapušteni, siromašni), a kasnije su se, zahvaljujući rezultatima takvoga rada, počeli sve više javljati i nastavnici i roditelji tražeći uključivanje učenika u boravak kroz čitav dan. ” (Jugović, Puževski, Marčinko, 1967: 27)

Povijest se produženoga boravka dijeli u pet faza. Prva je faza trajala od 1956. do 1962. godine i vezana je uz prethodno opisanu eksperimentalnu školu Jordanovac i eksperimentalnu osnovnu školu „Bratstvo-jedinstvo“ iz Siska u kojima je započeo rad s tzv. “zaštitnom grupom”. One su prve škole s organiziranim boravkom učenika u Hrvatskoj. Učenici su ondje rješavali domaće zadatke uz stručnu pomoć i nadzor učitelja-voditelja. Sljedeća je faza trajala od 1963. do 1967. godine, nazvana i „produženi boravak s tzv. socijalnim grupama.“ Razlozi organiziranja takvih skupina većinom su bili socijalni, odnosno u njima su sudjelovali učenici sa znatnijim problemima u učenju i ponašanju, što je kasnije predstavljalo problem u shvaćanju i prihvaćanju ovakvoga oblika rada. Osim u navedenim školama, produženi je boravak bio organiziran u još 24 osnovne škole. Treća se faza od 1968. do 1972. godine smatra „zlatnom fazom“ kada je došlo do širenja ideje o organizaciji i ulozi produženoga boravka. Tada su postavljeni zahtjevi za većom kvalitetom rada u samome boravku te dolazi do razlikovanja načina odvijanja procesa učenja u boravku. Proces učenja više se ne sastoji samo od pukog rješavanja zadaća, nego dolazi do integracije učenja u produženome boravku s učenjem u redovitom nastavnom procesu.

Predzadnja je faza „razdoblje stagnacije u širenju boravka učenika” od 1973. do 1981. godine, kada se događaju i promjene u unutarnjoj organizaciji rada. Produžene boravke sve više koriste učenici mlađeg uzrasta, a uočene su prednosti ali i nedostaci u dotadašnjoj organizaciji.”

(Koraj, 1985: 13)

Iako je Koraj posljednju fazu nazvao „razdobljem iščekivanja“, njezino definiranje i prihvaćanje iz današnje perspektive može biti problematično. Naime, on zaključuje svoju 14. knjigu 1985. godine i ne može znati kako će se odvijati budućnost produženoga boravka. Teško pronalaženje sredstava za rad, kao i tadašnja odredba Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju o upisu šestogodišnjaka u osnovnu školu, samo su neki od problema na koje nailaze organizatori produženih boravaka u raznim školama. Ravnomjernost organiziranja produženoga boravka nije ista u svim dijelovima države.

Najrazvijeniji je boravak učenika u gradskim središtima, zbog zaposlenosti obaju roditelja, veće gustoće deficitarnih obitelji, većih materijalnih mogućnostima industrijski razvijenijih sredina te zbog prostornih učioničkih kapaciteta. (Koraj, 1985:15).

Najveći je broj polaznika u ovom razdoblju iz Zagreba, Rijeke i Karlovca. Raspadom se bivše Jugoslavije ideja i organizacija produženoga boravka privremeno smanjuje, a ponegdje i nestaje zbog ratnih zbivanja, no u sadašnjemu ga vremenu sve više škola ponovno pokušava uvesti. Iako je u školskoj godini 2009./2010. u gradu Zagrebu 97 osnovnih škola omogućilo roditeljima da upišu svoju djecu u program produženoga boravka, kojim je bilo obuhvaćeno 9860 učenika i 431 učitelj razredne nastave, zabrinjava činjenica da za sada još ne postoji razrađeni program za rad u produženome boravku (Tucman, 2011). Premda je stručna literatura vezana uz ovaj oblik odgojno-obrazovnog rada minimalna, sve se veći broj autora zanima za ovu sve aktualniju temu.

4.1. Razlozi uvođenja produženoga boravka

Postoje mnogobrojni razlozi zbog kojih se radni dan škole produžio, a samim se time omogućilo organiziranje produženoga boravka u školama. U produženome boravku učenici obavljaju aktivnosti koje bi inače morali izvršavati kod kuće. Oni ovdje izrađuju domaće zadaće, uče, dio slobodnog vremena provode u igri, šetnji i raznovrsnim aktivnostima te dobivaju dva do tri obroka dnevno. (Koraj, 1985)

Razlozi za produženje radnoga dana učenika su pedagoški, socijalni, zdravstveni (medicinski) i ekonomski. To je usko povezano s razlozima uvođenja produženoga boravka, kao i s potrebom organizacije ne samo dužega nastavnog rada, nego i s potrebom organiziranja raznovrsnih izvannastavnih aktivnosti učenika u školi.

4.1.1. Pedagoški razlozi

Procesi se odgoja i obrazovanja ne odvijaju samo za vrijeme nastave nego i tijekom svih slobodnih aktivnosti, to jest i u izvannastavnoj i izvanškolskoj djelatnosti. Zbog ponekad pretrpanoga rasporeda i nastavnoga plana učenici moraju ostati duže u školi. Katkad je slučaj da se izvannastavne aktivnosti odvijaju u drugoj smjeni i učenici bi trebali dvostruko putovati od kuće do škole. To je osobito teško za učenike – putnike koji se mogu osjećati isključenima jer ne profitiraju od aktivnosti koje škola nudi. S druge strane učenici koji žive dalje od škole, ali se ne smatraju putnicima, također bi prelazili dvostruki put do svojeg doma. Vrijeme koje bi provodili na putu, mogli bi puno bolje iskoristiti ukoliko bi na raspolaganju imali produženi boravak.

Razvoj tehnologije omogućuje dostupnost novim metodama i oblicima rada kao i novu organizaciju procesa učenja. Povećanjem sadržaja i aktivnosti koje učenik želi pohađati mogu dovesti do nedostatka vremena za praćenje nastave te gubitak koncentracije. Zbog toga učenik kod kuće mora učiti i vježbati sadržaj, s ili bez potpore i nadzora roditelja ili staratelja. U produženome boravku, učenik može vježbati i učiti gradivo bez pritiska, može se odmoriti kada želi, a cijeli dan mu je smisleno povezan. Vrijeme učenja nije strogo definirano te se može modificirati i oblikovati kako učenik želi. Još jedna prednost produženoga boravka je i prisutnost učitelja – mentora koji može učeniku objasniti sadržaj na licu mjesta, to jest kada se učenik susretne s njim i kada aktivno razmišlja o problemima. Nema prekida učenikovog tijeka misli i on uz učiteljevu pomoć dolazi do rješenja. Učenje je kroz igru, pogotovo u nižim razredima osnovne škole, idealan način rada. Kroz igru učenici mogu uvidjeti da učenje nije isključivo naporan proces. Ovakav se način rada najviše može koristiti u produženome boravku jer učenici imaju svoje slobodno vrijeme, to jest vrijeme kada učeniku nije ništa određeno rasporedom. Oni bi trebali imati vrijeme za igru, sportske aktivnosti, dramske i literarne aktivnosti kao i mnogo drugih zanimljivosti s kojima se učenici mogu zabaviti prilikom odmora od učenja i pisanja zadaća. Sudjelujući u takvim aktivnostima, učenici mogu razvijati svoje individualne sposobnosti

kao i otkriti što bi željeli raditi u daljnjem životu ili otkriti nove hobije i zanimljivosti. Za pravilnu profesionalnu orijentaciju produženi boravak pruža velike mogućnosti.

4.1.2. Socijalni razlozi

Proces razvoja društva kao i financijske prilike uvelike su promijenile strukturu obitelji u svijetu pa tako i u našoj državi. U prošlosti su žene i majke ostajale kod kuće, odgajale su i brinule se za djecu. Danas su rijetke obitelji u kojima samo otac radi te skrbi za financijsku stabilnost obitelji. I dok je ekonomska i financijska snaga obitelji ojačala, ona mnogo važnija, odgojna, je oslabila. Djeca imaju manje roditeljskoga nadzora i više su prepuštena samima sebi.

Na pažnju djece mogu utjecati mnogi čimbenici, kao što su loše društvo, internet, televizija i sl. Najefikasnije i najlakše rješenje ovoga problema bilo bi uvođenje produženoga boravka. Učenici njime dobivaju prostor u kojemu bi bili pod nadzorom poznatih osoba - stručnjaka, a to su njihovi učitelji. Korisnije bi provodili slobodno vrijeme koristeći sadržaje koji mogu pridonijeti razvoju njihove osobnosti, kreativnosti, kritičkog mišljenja, ... Dulji zajednički boravak učenika i učitelja ujedno utječe i na oblikovanje učenikova karaktera te na poticanje i razvijanje što humanijih međuljudskih odnosa. (Tucman, 2011).

No, namjera produženoga boravka ne smije biti oduzimanje odgojnoga zadatka roditeljima, nego poticanje suradnje škole i učenikova doma. Potrebno je poticati interes roditelja na zbivanja u školi i potaknuti njihovu podršku školi kao i sudjelovanje u ostvarivanju odgojnih i obrazovnih zadaća škole.

Dobro organiziran produženi boravak omogućuje organiziran rad u svim aspektima odgoja. On ujedno omogućuje stvaranje uvjeta za postizanje emocionalne i socijalne stabilnosti učenika i pridonosi njihovom svestranom odgoju te kulturnom i moralnom oblikovanju. (Vukasović, 1972)

4.1.3. Zdravstveni (medicinski) razlozi

Zdravstveni su razlozi često povezani sa socijalnima. Najviše se to očituje u prehrani učenika. Zbog prezaposlenosti roditelja djeca često nemaju uravnoteženu i redovitu prehranu. Taj je problem organiziranjem produženoga boravka moguće riješiti. Djelatnici iz školskih kuhinja paze na nutritivnu i količinsku vrijednost obroka. Jedan veliki razlog za uvođenje produženoga boravka jest boravak djece na svježem zraku. To se najviše može odnositi na učenike u urbanim

sredinama, pogotovo one koji žive u zgradama u blizini kojih nemaju zelene površine, park ili dječje igralište. Ukoliko škola ima svoje ograđeno igralište sa zelenilom, učenici ondje provode vrijeme pod nadzorom učitelja/učiteljice. Na toj se površini izvode različite tjelesne aktivnosti, što je osobito važno, jer istraživanja zdravstvenih organizacija pokazuju da sve veći broj učenika pati od prekomjerne tjelesne težine ili pretilosti. Upravo stoga je važno naglasiti važnost bavljenja tjelesnom aktivnošću s ciljem stjecanja zdravih životnih navika. Te vrijednosti mogu iskoristiti tijekom cijeloga života. Isto tako, za vrijeme produženoga boravka učitelji mnogo pažnje posvećuju i osobnoj higijeni učenika i održavanju higijenskih uvjeta područja u kojem učenici najčešće borave.

Važnost produženoga boravka je u razvijanju svijesti kod učenika o zdravom načinu života. On uključuje pravilnu prehranu, održavanje higijene i redovitu tjelesnu aktivnost. (Tucman, 2011)

4.1.4. Ekonomski razlozi

Zaposlenost roditelja u današnjem svijetu osjetno utječe na odgoj djece. Odgovornost je na društvenoj zajednici da omogući adekvatnu brigu za tu djecu. To se posebno odnosi na školske institucije. Ukoliko se u nekoj školi provodi produženi boravak, roditelji su suočeni s manje zabrinutosti o svojem djetetu i o tome gdje se ono nalazi. Kao posljedicu toga, njihova se radna sposobnost i produktivnost povećava i donosi pozitivne rezultate na njihovom radnom mjestu. Tako produženi boravak pomaže u profesionalnoj i radnoj produktivnosti roditelja.

4.2. Organizacija produženoga boravka

Sastavljanje rasporeda za produženi boravak iziskuje posebnu pažnju. Ukoliko roditelji odluče upisati dijete u ovakav oblik rada, škola postaje mjesto u kojem ono provodi veliki dio dana, ponekad i do deset sati dnevno. Škola postaje mjesto odrastanja. Osim stjecanja osnovnoga obrazovanja učenici bi trebali učiti o kulturnom ponašanju i ophođenju, stjecanju higijenskih navika i razvijanju zainteresiranosti za neku temu ili projekt. Dobro organizirani i provedeni projekt produženoga boravka dovodi do isticanja obilja učeničkih mogućnosti i potencijala. Prema Tucman (2011), organizacija produženoga boravka se može podijeliti na nekoliko načina.

4.2.1. Organizacija prema stalnosti polaska

U školama se u Republici Hrvatskoj može naići na tri organizacijska oblika produženoga boravka. Prvi oblik je produženi boravak sa stalnim skupinama učenika. Za njega je karakteristično da učenici u jednoj smjeni sudjeluju na nastavi, dok u drugoj smjeni prelaze u odjeljenje produženoga boravka. Takav im je raspored organiziran tijekom cijeloga tjedna, a učenici izvršavaju svoje zadaće i ostale izvannastavne aktivnosti. Voditelji posebice paze na dnevni ritam učenika, to jest na vrijeme njihovoga radnog učinka i vremena za odmor. Sljedeći je oblik ustrojavanje djelomičnoga produženog boravka. On je posebno vezan za učenike putnike. Ukoliko učenici s javnim prijevozom dođu ranije, škola počinje organizirati njihov prihvat prije nastave te boravak poslije nastave dok nije vrijeme za povratak kućama. Vrijeme provedeno čekajući, učenici mogu provesti u igri, odmaranju, čitanju knjiga ili pripremanju za ispite i nastavu, ali i u sudjelovanju u raznim slobodnim aktivnostima. Treći je oblik povremeni boravak učenika. To je fleksibilnije poimanje produženoga boravka. U stalne se skupine boravka povremeno uključuju i drugi učenici. Voditelji su tih skupina sami učenici koji se organiziraju kako njima odgovara. Potreba za ovakvom organizacijom najčešće se pojavljuje tijekom rada na nekom projektu ili učenja za pismene i usmene ispite.

4.2.2. Organizacija prema sastavu

Jedan je od načina organizacije produženoga boravka po sastavu skupina pa se tako razlikuju homogene i heterogene skupine. Homogenu skupinu čine učenici istog razrednog odjela (1. a), heterogenu skupinu čine učenici dvaju paralelnih razrednih odjela (1. a i 1. b) i heterogenu skupinu učenika sastavljenu od dva razreda (1.a i 2.a). U radu homogenoga tipa razrednoga odjela rade dva učitelja, od kojih je jedan prijedne u redovitoj nastavi, dok je drugi poslijepodne u produženome boravku. Potrebno je da se oba učitelja zajednički dogovaraju oko izvođenja nastave, kao i o nastavnim sadržajima. Također je potrebno i zajedničko planiranje zajedničkih i odvojenih aktivnosti. S druge strane, u heterogenim razrednim odjelima, tri učitelja obavljaju planiranje i provođenje nastavnog procesa. Bitno je navesti da bi im krajnji cilj trebao biti maksimalni uspjeh, rast i razvoj djeteta. Zbog toga se oni moraju uskladiti u najvećoj mjeri i pokazati da ih eventualne individualne razlike ne odvlače od posla i ostvarivanja ciljeva. (Urek, Jakunić, 2010)

4.2.3. Organizacija prema osnovnim aktivnostima

Osnovne se aktivnosti u produženome boravku mogu razdvojiti na tri dijela: učenje, slobodno vrijeme i prehrana učenika. U osnovi bi se oni trebali redovito izmjenjivati i imati okvirno postavljeno vrijeme u prethodnoj organizaciji. No, vrijeme se rada lako može prilagođavati, ako učenici imaju, primjerice, više nastavnih sadržaja koje trebaju usvojiti ili više domaćih zadaća koje trebaju riješiti.

Osnovna je obaveza učenika u produženome boravku pisanje zadaća i učenje. Jedna od važnijih obaveza učitelja je omogućavanje najboljih radnih uvjeta koji su potrebni za izvršavanje zadaća, primjerice, osiguravanje određenih nastavnih pomagala, potrebne literature ili individualna pomoć učitelja. Učitelji organiziraju svaki radni dan u produženome boravku u skladu s rasporedom sati i potrebama učenika. Također upućuju učenike na jednostavniji rad i organiziraju rješavanje zajedničkih poslova. „Najčešće se prvo rješavaju zadaci usmene naravi, zatim pismeni zadaci i na kraju zadaci praktične prirode” . (Tucman, 2011:28)

Važna je zadaća učitelja prekontrolirati riješene zadatke ili odrediti nekoliko učenika koji ostvaruju bolji uspjeh koji pomažu pri kontroliranju zadaća ostalih učenika. Prilikom te obaveze, zadaća mora biti detaljno pregledana i učitelj bi trebao biti uvjeren u točnost izvršenih zadataka. Svaki učenik ima svoj ritam i vrijeme u kojem može svladati postavljene zadatke. Važno je učenika poticati na samostalno rješavanje zadataka. Kada učenik kvalitetno riješi svoje zadatke, on se može posvetiti drugoj aktivnosti – provođenju slobodnog vremena. Prema Tucman (2011), ta se aktivnost dijeli na slobodno vrijeme i slobodno organizirano vrijeme.

Glavna je značajka provođenja slobodnoga vremena učenikovo bavljenje različitim aktivnostima po vlastitom izboru i bez pritiska ili razmišljanja o zadaćama ili projektima. Aktivnosti mogu biti raznovrsne, od igranja društvenih igara, čitanja knjiga ili slikovnica, gledanja televizijskih emisija, crtanih ili igranih filmova i bavljenja kreativnim radom do boravka na svježem zraku na školskom igralištu ili u parku.

S druge se strane, u slobodno organiziranom boravku, učenici odlučuju za aktivnosti koje im škola ili učitelji u tom trenutku mogu ponuditi. Mogu im biti ponuđene aktivnosti likovnoga ili dramskoga stvaralaštva kao i različite sportske grupe poput nogometa, rukometa ili stolnog tenisa. Učitelj iz boravka boravi čitavo vrijeme s učenicima tijekom pisanja zadaća i učenja,

organizira njihov rad i slobodno vrijeme pri čemu je važno da im u svakome trenutku bude na raspolaganju.

Važan dio organizacijske sheme predstavlja prehrana učenika. Ona bi trebala biti organizirana kroz nekoliko obroka: ili doručak i užina ili ručak i užina. Također, jedan od obroka mora biti kuhano jelo. Rješenje toga zahtjeva je kuhanje u školskoj kuhinji ili dostava kuhane hrane u školu. Važnost zdrave i raznolike prehrane je neupitna i potrebno se pridržavati standarda prehrane za djecu.

4.3. Pravilnik o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi

Ministarstvo znanosti i obrazovanja donijelo je Pravilnik o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi. Njime se propisuje organizacija i provedba produženoga boravka u osnovnoj školi. Produženi boravak je posebni oblik odgojno-obrazovnog procesa koji se organizira za učenike izvan redovite nastave. Može se izvoditi i u vrijeme odmora za učenike, što se propisuje školskim kurikulumom i godišnjim planom i programom. Za organizaciju i način provedbe programa produženoga boravka nadležan je osnivač škole sukladno odredbama ovoga Pravilnika i drugih propisa.

Škola u kojoj će se provoditi produženi boravak obvezna je osnivaču dostaviti zahtjev za provođenje produženoga boravka kojem se prilažu: podatci o broju učenika prijavljenih za produženi boravak, podatci o broju planiranih odgojno-obrazovnih skupina produženoga boravka, dokazi o ispunjavanju uvjeta za provedbu produženoga boravka, drugi podatci ili dokazi na traženje osnivača.

Osnivač škole utvrđuje potrebu provođenja produženoga boravka, ispunjenost prostornih, kadrovskih i drugih organizacijskih uvjeta te dogovara mogućnosti financiranja ili sufinanciranja produženoga boravka.

Osnivač donosi odluku o kriterijima za uključivanje u produženi boravak, cijeni produženoga boravka te broju odgojno-obrazovnih skupina produženoga boravka u školama, u skladu s propisanim standardima osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja i odredbama pravilnika kojim se utvrđuje broj učenika u razrednome odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini.

Škola koja uvodi produženi boravak dužna je zatražiti odobrenje ministarstva nadležnog za obrazovanje te priložiti suglasnost osnivača i dokumentaciju.

Ministarstvo znanosti i obrazovanja će dati odobrenje ako je produženi boravak organiziran na način koji osigurava svim učenicima škole nesmetano održavanje redovite nastave.

Škola u kojoj se provodi produženi boravak, na temelju Odluke i kriterija koje je donio osnivač, dužna je obavijestiti roditelje/staratelje/skrbnike o načinu i vremenu prijave djeteta za produženi boravak, cijeni produženoga boravka te organizaciji i izvođenju produženoga boravka. Škola također, sukladno kriterijima koje je donio osnivač, utvrđuje listu učenika koji ostvaruju pravo uključivanja u program produženoga boravka u slučaju da se prijavi veći broja učenika od planiranoga u skladu s mogućnostima i propisanim uvjetima. Na kraju procesa, sklapa ugovor s roditeljima učenika o uključivanju učenika u produženi boravak te obvezama roditelja. (*Pravilnik o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi, 2019*)

4.3.1. Godišnji izvedbeni kurikulum produženoga boravka

Godišnji izvedbeni kurikulum produženoga boravka izrađuje učitelj u produženome boravku u suradnji sa stručnim suradnicima škole i učiteljima učenika uključenih u produženi boravak te je sastavni dio školskoga kurikula. U godišnjem izvedbenom kurikulumu produženoga boravka okvirno se utvrđuje vrijeme za: dežurstvo, učenje, ponavljanje i uvježbavanje sadržaja iz redovite nastave i izradu domaćih zadaća, prehranu, aktivnosti za provođenje organiziranoga vremena, odmor učenika i ostale aktivnosti tijekom školske godine.

Godišnjim izvedbenim kurikulumom produženoga boravka utvrđuju se ishodi učenja i izrade domaćih zadaća kao nastavak rada na ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda svih predmeta te međupredmetnih tema i područja kurikulumuma koje učenik treba usvojiti, ciljevi i očekivani ishodi te preporuke za ostvarivanje aktivnosti koje će se s učenicima provoditi u organizirano vrijeme u skladu s njihovim interesima i potrebama, ciljevi, očekivani ishodi, plan realizacije te preporuke za ostvarivanje aktivnosti iz sportskog, prirodoslovno-matematičkog ili umjetničkog područja koje će se s učenicima provoditi za vrijeme odmora za učenike.

Učitelj u produženome boravku priprema, organizira i provodi neposredni odgojno-obrazovni rad s učenicima. Učitelj je u produženome boravku osim neposrednoga odgojno-obrazovnog rada dužan surađivati s učiteljima iz redovite nastave u svakodnevnoj komunikaciji razmjenjujući informacije, vezano uz realizaciju nastavnoga programa ili predmetnih kurikula školskoga kurikula te komunicirati i surađivati sa stručnim suradnicima škole, organizirati roditeljske

sastanke za roditelje učenika uključene u produženi boravak te davati informacije roditeljima, voditi pedagošku dokumentaciju o učenicima u skladu s pravilnikom kojim se ona uređuje, dežurati prije početka produženoga boravka ako svi učenici ne završavaju s redovitom nastavom u isto vrijeme (sukladno redovitim tjednim poslovima koji proizlaze iz neposrednoga odgojno-obrazovnog procesa), sudjelovati na sjednicama te u radu stručnih tijela škole, obavljati i druge poslove u skladu s propisima i po nalogu ravnatelja. (*Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, 2008*)

4.3.2. Financiranje produženoga boravka

Produženi boravak u školi financira se i/ili sufinancira sredstvima jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave, iz drugih izvora te uplatama roditelja učenika uključenih u produženi boravak. Troškovi provedbe produženoga boravka uključuju troškove prehrane učenika, didaktičkoga materijala i pribora te troškove za plaće i ostala materijalna prava radnika u produženome boravku koja ostvaruju u skladu s odredbama kolektivnih ugovora koji se primjenjuju u osnovnoškolskim ustanovama. (*Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, 2008*)

4.3.3. Problemi u organizaciji rada produženoga boravka

Problemi u organizaciji produženoga boravka sve su češće u središtu zanimanja pedagoških djelatnika. Jednim se od problema ističe računanje neposrednoga odgojno-obrazovnog rada učitelja u produženome boravku po građanskome satu (a ne po školskome satu, kao što se to računa za neposredni rad učitelja u redovitoj nastavi), čime učitelji u odgojno-obrazovnomu procesu gube pravo na stanku. Dodatni problem predstavlja poistovjećivanje radnoga vremena boravka i radnoga vremena učitelja koji rade u produženome boravku, što dovodi do toga da su učitelji u produženome boravku opterećeni preko zakonom propisane norme. Bez obzira na to što je rad s učenicima u produženome boravku individualiziran (kao primjerice u dopunskoj ili dodatnoj nastavi), to nema utjecaja na ukupan broj učenika u njemu. Sljedeći problem predstavlja to što se u produženome boravku ne priznaje status kombinirane odgojno-obrazovne skupine. Rad otežava i činjenica što učiteljeva zapažanja o učenikovu radu u produženome boravku nisu relevantna za proces praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja učenika. Broj sati koji su predviđeni za pripremu učitelja u produženome boravku manji je nego za učitelja u redovitoj

razrednoj nastavi zbog uvriježenoga mišljenja da nisu potrebne pripreme za organizaciju slobodnoga vremena učenika.

U produženome boravku rade diplomirani učitelji razredne nastave. Oni se na fakultetu osposobljuju za izvršavanje unaprijed definiranih ciljeva te provedbu planova i programa propisanih *Nacionalnim okvirnim kurikulumom*. Učitelji koji se zaposle u produženome boravku suočeni su s nekoliko izazova. Obrazovali su se na fakultetima za drugačiji oblik rada od onoga koji se provodi u produženome boravku. Nisu posebno proučavali metodiku kojom bi stekli potrebna znanja o organizaciji slobodno ustrojenoga vremena učenika u produženome boravku. Dakle, učitelji koji rade u produženome boravku prepušteni su sebi samima, odnosno svojoj kreativnosti, snalažljivosti i motivaciji. S druge pak strane, učitelji koji rade u produženome boravku imaju veliku slobodu u radu. U produženome boravku nema unaprijed određenih sadržaja jer za takav oblik odgojno-obrazovnoga rada ne postoje propisani planovi i programi.

Organiziranje slobodnoga vremena jedan je od temeljnih zadataka produženoga boravka, a ono se dijeli na tri programska područja: jezično i kulturno-umjetničko, radno-tehničko te sportsko-rekreativno područje. Učitelji-voditelji produženoga boravka u najvećoj su mjeri autonomni u odlučivanju što, kako i kada će raditi.

Produženi je boravak specifičan ne samo zbog razlike u realizaciji odgojno-obrazovnoga procesa, nego i zbog drugačije uloge učitelja koji rade u njemu. Učitelj u produženome boravku ima ulogu mentora. Pomaže učenicima, daje upute, organizira i kontrolira njihov rad, potiče ih i prati te postupno vodi prema njihovu osamostaljivanju. Povećana odgovornost učitelja u boravku proizlazi iz toga da cilj produženoga boravka nije ostvarivanje samo kognitivnih postignuća, nego cjeloviti razvoj djeteta, budući da se između ostaloga u produženome boravku razvijaju radne i higijenske navike, kultura ponašanja, sposobnosti komunikacije, emocije, prosocijalno ponašanje, osjećaj uspješnosti i sposobnosti nošenja s neuspjehom, vlastiti interesi, ekološki prihvatljivo ponašanje i slično.

Jedan je od zadataka produženoga boravka izvršavanje školskih obveza. Učenici u produženome boravku uče i individualno rješavaju domaću zadaću. Pritom učitelj-voditelj može izravno upoznati individualne potrebe i eventualne poteškoće svakog učenika. U produženome boravku učitelji/učiteljice imaju više vremena i prilika raditi pojedinačno sa svakim djetetom. Na taj način

mu mogu individualizirano pristupiti te neke dijelove u procesu učenja prilagoditi njegovim sposobnostima.

Često se susrećemo s marginalizacijom rada u produženome boravku kako od roditelja, ravnatelja i ostalih kolega, tako i od strane samih učitelja koji rade u produženome boravku. Učitelji produženoga boravka prolaze istu izobrazbu kao i učitelji u redovitoj nastavi, ali često nisu jednako uvažavani. Jedan od razloga tome je neobaveznost rada. Čak i većina roditelja promatra boravak samo iz perspektive zbrinjavanja njihove djece u vrijeme kada oni rade, a ne uvažavaju iznimnu važnost ovoga odgojno-obrazovnog rada. (Lovrentjev, 2005).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Istraživački problem

Istraživačkim problemom se želi dati pregled samoprocjene učitelja u redovitoj nastavi i učitelja u produženom boravku o orijentiranosti na odgojnu ulogu škole u produženom boravku kod učenika trećih razreda osnovne škole.

5.2. Ispitanici

Ispitanici su činili prigodan uzorak. Uzorak su činili učitelji razredne nastave trećih razreda s produženim boravkom, odnosno primarnog obrazovanja njih 60 (N=60) iz različitih škola na području Republike Hrvatske. Od ukupnog broja ispitanika, 30 (N=30) učitelja zaposleno je u redovitoj nastavi trećih razreda, a 30 (N=30) učitelja je zaposleno u produženome boravku trećih razreda. U navedenom uzorku od ukupnoga broja ispitanika 30 učitelja je zaposleno na radnome mjestu učitelja redovite nastave, a 30 ispitanika je zaposleno u produženome boravku.

5.3. Vrsta, metoda i tehnika istraživanja

Istraživanje je kvantitativno, transverzalno istraživanje. Metoda je deskriptivna. Tehnika, odnosno postupak prikupljanja podataka je anketiranje, dok je instrument anketni upitnik objavljen na Facebook stranici unutar grupe *nastavnici.org*.

5.4. Instrument i postupak istraživanja

Istraživanje je provedeno u svibnju 2020. godine. Ispunjavanje upitnika je bilo anonimno, dobrovoljno uz pasivnu suglasnost ispitanika. Za prikupljanje podataka je konstruiran i korišten upitnik (prilog 1). Upitnik se sastojao od 46 pitanja.

Prva tri pitanja u upitniku odnose se na opće podatke o učitelju. To su pitanja koja se odnose na spol ispitanika (M/Ž), radni staž (od 0 do 4 godine, od 5 do 9 godina, od 10 do 14 godina, od 15 do 19 godina, od 20 do 24 godine, od 25 do 29 godina i više od 30 godina i na radno mjesto učitelja (rad u redovitoj nastavi / rad u produženome boravku).

U pitanjima od 4 do 18 učitelji su na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 – ne slažem se, 5 – slažem se) označavali stupanj zadovoljenja temeljnih psiholoških potreba na poslu. U pitanjima od 19 do 25 učitelji su na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 – slažem se, 5 – ne slažem se) označavali ukupnost odgojnih postupaka kojima je svrha izgradnja i oblikovanje ljudskih osobnosti uz pomoć kojih odgojitelj zna kako postupati u odgojnoj praksi, npr. metoda primjera, poučavanja, motivacije. U pitanjima od 26 do 46 učitelji su na Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 – ne slažem se, 5 – slažem se) označavali različitost u pristupu učeniku s uzornim vladanjem (učeniku A) nasuprot pristupu učeniku s lošim vladanjem (učeniku B).

6. REZULTATI I RASPRAVA

Grafikon 1 prikazuje samoprocjenu učitelja produženoga boravka o tvrdnji: „Rad s učenikom B mi je profesionalno zahtjevan.“

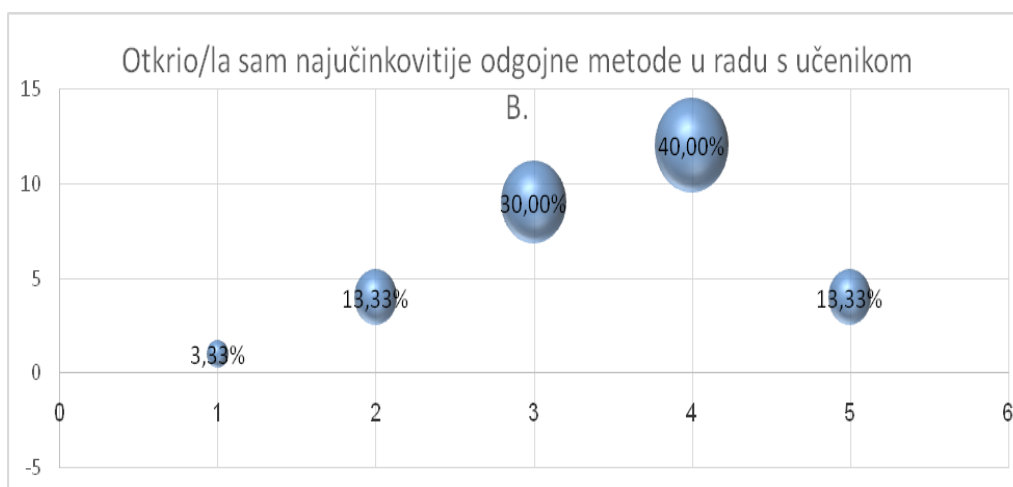
Od učitelja produženoga boravka njih 6,67% se ne slaže se s navedenom tvrdnjom, 3,33% uglavnom se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 20% djelomično se slaže s navedenom tvrdnjom, 33,33% uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom, dok se 36,67% učitelja u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Grafikon 1): *Rad s učenikom B mi je profesionalno zahtjevan*

Grafikon 2 prikazuje samoprocjenu učitelja produženoga boravka o tvrdnji: „Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom B.“

Od učitelja produženoga boravka njih 3,33% se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 13,33% uglavnom se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 30% djelomično se slaže s navedenom tvrdnjom, 40% uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom, dok se 13,33% učitelja u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

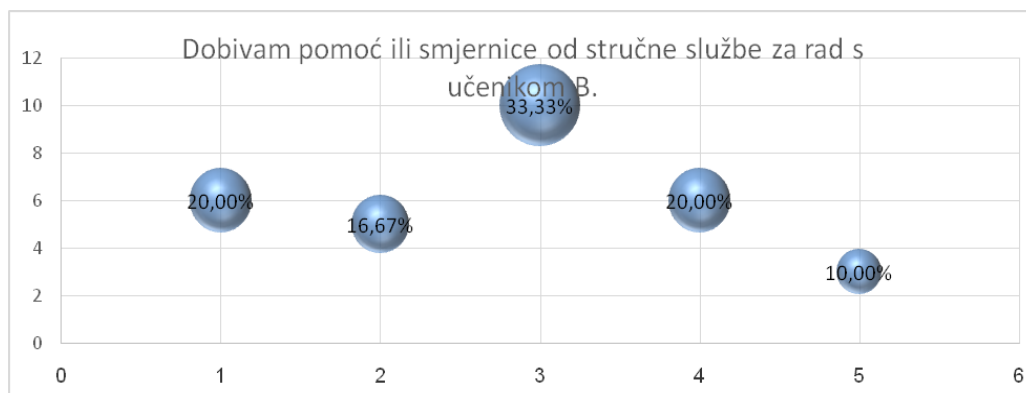

Grafikon 2): *Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom B*

Grafikon 3 prikazuje samoprocjenu učitelja produženoga boravka o tvrdnji: „Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenikom B.“

Od učitelja produženoga boravka njih 20% se ne slaže se s navedenom tvrdnjom, 16,67% uglavnom se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 33,33% djelomično se slaže s navedenom tvrdnjom, 20% uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom, dok se 10% učitelja u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

36,67% učitelja se ne slaže ili uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom što čini više od trećine ispitanika koji smatraju da ne dobivaju pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenikom lošega vladanja. To može značiti da bi bilo potrebno istražiti razloge za to i iznaći načine koji bi doveli do poboljšanja stanja.

Grafikon 3): *Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenikom B*

Grafikon 4 prikazuje samoprocjenu učitelja redovite nastave o tvrdnji: „Rad s učenikom B profesionalno zahtjevan.“

Od učitelja redovite nastave njih 13,33% se djelomično slaže s navedenom tvrdnjom, 30% se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok se njih čak 56,67% u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom. Odnosno, 86,67% učitelja redovite nastave se uglavnom ili u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

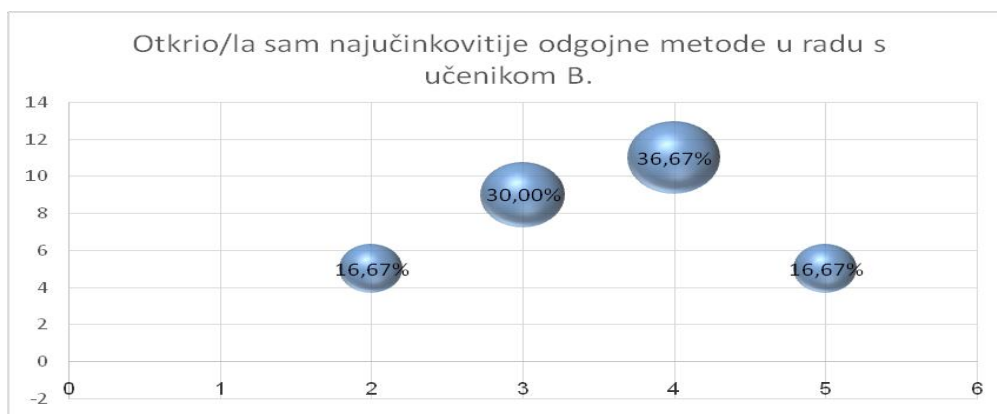

Grafikon 4): *Rad s učenikom B mi je profesionalno zahtjevan*

Grafikon 5 prikazuje samoprocjenu učitelja redovite nastave o tvrdnji: „Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom B.“

Od učitelja redovite nastave njih 16,67% se uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom, 30% se djelomično slaže s navedenom tvrdnjom, 36,67% se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok se njih 16,67% u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

53,34% učitelja redovite nastave se uglavnom ili u potpunosti slaže s time da primjenjuju najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom lošega vladanja.

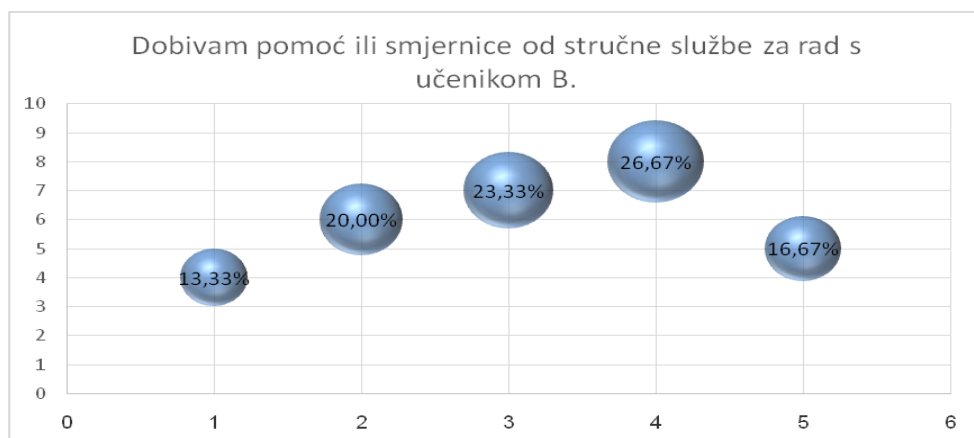

Grafikon 5): *Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom B*

Grafikon 6 prikazuje samoprocjenu učitelja redovite nastave o tvrdnji: „Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenikom B.“

Od učitelja redovite nastave njih 13,33% se ne slaže s navedenom tvrdnjom, 20% se uglavnom ne slaže s navedenom tvrdnjom, 23,33% se djelomično slaže s navedenom tvrdnjom, 26,67% se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok se njih 16,67% u potpunosti slaže s navedenom tvrdnjom.

Rezultati pokazuju da se 16,67% učitelja redovite nastave slažu s time da dobivaju pomoć ili smjernice stručne službe za rad s učenikom lošega vladanja, dok se 33,33% učitelja ne slaže ili uglavnom ne slaže da dobiva odgovarajuću pomoć stručne službe.

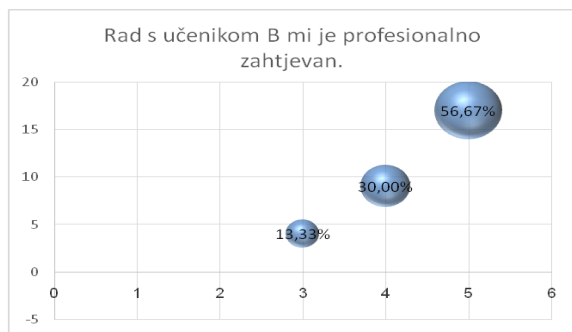

Grafikon 6): *Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenkom B*

Grafikoni 7a i 7b prikazuju samoprocjenu učitelja produženoga boravka i redovite nastave o tvrdnji: „Rad s učenikom B mi je profesionalno zahtjevan.“

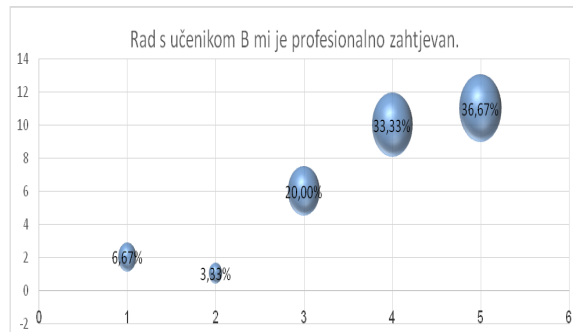
Učitelji u redovitoj nastavi, njih 56,67% smatra zahtjevnim rad s učenikom lošega vladanja, za razliku od 36,67% učitelja produženoga boravka. Razlozi tomu mogu biti u različitoj koncepciji odgojno-obrazovnog rada u redovitoj nastavi i produženome boravku. U redovitoj nastavi veća je usmjerenost na postizanje obrazovnih postignuća učenika te se učitelj u manjoj mjeri može posvetiti odgojnim pitanjima za razliku od učitelja u produženome boravku gdje organizacija rada omogućuje u većoj mjeri individualizirani pristup učeniku.

Redovita nastava

Grafikon 7a): Rad s učenicom B mi je profesionalno zahtjevan

Produženi boravak

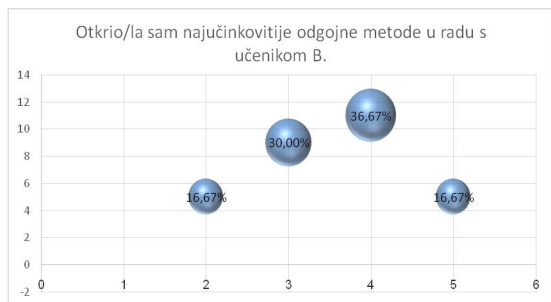

Grafikon 7b): Rad s učenicom B mi je profesionalno zahtjevan

Grafikoni 8a i 8b prikazuju samoprocjenu učitelja produženoga boravka i redovite nastave o tvrdnji: „Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenicom B.“

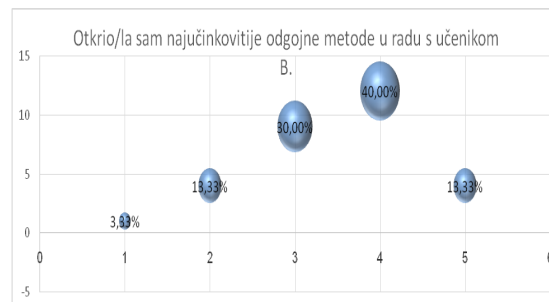
Rezultati upućuju na to da podjednak broj učitelja redovite nastave i produženoga boravka, prema njihovim samoprocjenama, primjenjuje najučinkovitije metode. Učitelji obiju skupina primjenjuju uspješne odgojne metode s učenicom lošega vladanja, no uspoređujući rezultate grafikona 7 i 8 može se zaključiti da se učitelji produženoga boravka lakše nose s tim izazovima zbog organizacije rada i manjom opterećenošću ostvarivanja obrazovnih ishoda učenika.

Redovita nastava

Grafikon 8a): Otkrio sam/la najučinkovitije odgojne metode u radu s učenicom B

Produženi boravak

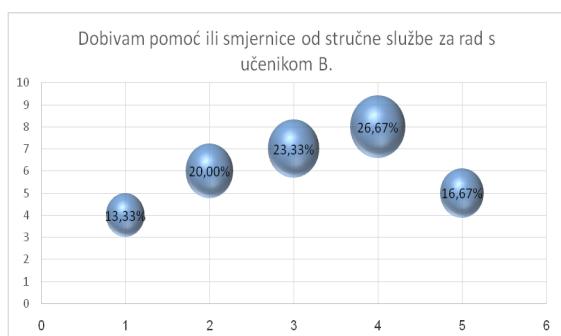
Grafikon 8b): Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenicom B

Grafikoni 9a i 9b prikazuju samoprocjenu učitelja produženoga boravka i redovite nastave o tvrdnji: „Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učenicom B.“

30% učitelja produženoga boravka se uglavnom ili u potpunosti slaže s tvrdnjom da dobivaju pomoć, za razliku od 43,34% učitelja redovite nastave. Prema samoprocjeni, učitelji iz produženoga boravka u značajno manjem opsegu dobivaju potrebnu podršku za rad s učenicima lošega vladanja od učitelja redovite nastave. Mogući razlozi su što se u školi više težišta stavlja na obrazovnu ulogu u odnosu na odgojnu ulogu škole.

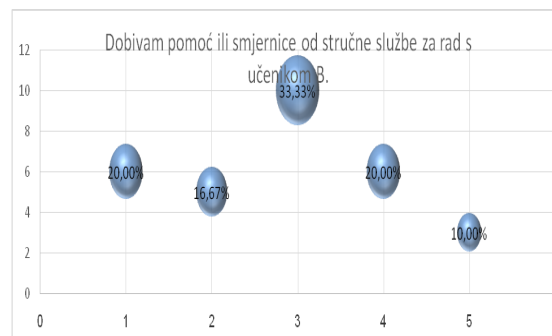
Znakovit je podatak da u obje skupine samo trećina učitelja dobiva pomoć ili smjernice stručne službe što upućuje na to da u ovome području treba učiniti značajnije promjene. Akademsko obrazovanje učitelja teoretski dobro priprema učitelje za ovu tematiku, no porastom broja učenika s teškoćama u učenju i ponašanju dolazi do sve veće potrebe dodatne podrške učiteljima u radu s takvom djecom. Preopterećenost stručnih službi u školama mogući je razlog zašto učitelji ne dobivaju adekvatnu pomoć, a istovremeno izostaje pojačana aktivnost formalnog stručnog usavršavanja učitelja vezanog uz ovu problematiku. Učitelji stoga često samostalno pronalaze rješenja, osobito u novije doba kada je povećana potreba inkluzivne pedagogije u radu s djecom. Neosporno je da učitelji trebaju veću podršku u svojem odgojno-obrazovnome radu.

Redovita nastava

Grafikon 9a): Dobivam pomoć od stručne službe za rad s učenikom B

Produženi boravak

Grafikon 9b): Dobivam pomoć od stručne službe za rad s učenikom B

ZAKLJUČAK

Odgojna uloga produženoga boravka predstavlja gotovo neistraženo područje pedagoškoga djelovanja u školi. Istraživanje pokazuje kolika je potreba učitelja za uvođenjem promjena u nastavu produženoga boravka. Mišljenje čak 63% učitelja produženoga boravka uglavnom ili u potpunosti smatra da bi radili drugačije, kada bi za to imali mogućnost. Vidljivo je da učitelji vole svoj posao, odnosno mogu biti ono što jesu na svome poslu, no s tom se činjenicom u potpunosti slaže 63% učitelja redovite nastave, dok se s time u potpunosti slaže 40% učitelja produženoga boravka. Moguće je zaključiti da su učitelji produženoga boravka u manjoj mjeri zadovoljni načinima rada i odabirom zadataka. Učitelji obiju skupina smatraju se uspješnima u radu, no i ovdje se primjećuje manja razlika između učitelja redovite nastave i učitelja produženoga boravka. Čak 100% učitelja redovite nastave se u potpunosti ili uglavnom slaže s time da zaista uspješno obavlja zadatke na poslu, a 93% se učitelja produženoga boravka s time uglavnom ili u potpunosti slaže. Većina učitelja produženoga boravka ulaže dodatni napor i vrijeme u vlastito usavršavanje, istražuje stručnu literaturu i samostalno provodi radionice s učenicima pomoću kojih se kod njih razvija osjetljivost za različitost i provodi prevencija neprihvatljivoga ponašanja učenika te potiče miroljubivo rješavanje sukoba. Učitelji produženoga boravka uglavnom smatraju da imaju podršku roditelja u odabiru odgojnih metoda, no njih čak 30% se djelomično slaže s tom činjenicom. Kako je istaknuto prethodno u radu, moguće je da se učitelji u produženome boravku nerijetko susreću s marginalizacijom svoga rada, budući da nisu izravno uključeni u obrazovni dio i ocjenjivanje učenika kao što je slučaj s učiteljima redovite nastave. Često se rad učitelja u produženome boravku poistovjećuje s čuvanjem djece i ne uvažava se iznimna važnost njihova odgojnoga djelovanja. Većina je učitelja spremna na rad s učenicima lošega vladanja i primjećuje da oni mijenjaju ponašanje ako im se posveti dovoljno vremena. Štoviše učitelji produženoga boravka u većoj mjeri, njih 40%, uočavaju takve promjene što je i u skladu s primarnom odgojnom ulogom produženoga boravka gdje se učitelji mogu s više slobode i individualizirano posvetiti svakom pojedinom učeniku, jer to omogućuje organizacijski model boravka. Većina ih iskazuje da im rad s takvim učenicima predstavlja izazov u profesionalnom smislu. Istovremeno većina učitelja iskazuje potrebu za većom podrškom i pomoći stručne službe te boljim uvidom u eventualnu liječničku dokumentaciju učenika, kako bi mogli ostvariti najbolje oblike rada s učenikom. Neizvjesnosti u

različitim razrednim situacijama djeluju vrlo stresno na učitelje obiju skupina i izravno utječu na njihovo zdravlje.

S obzirom na kompleksnost problema očito je da ovoj temi treba posvetiti više znanstvenoga prostora jer ima nedorečenih pitanja koja proizlaze i iz ovoga kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja. Također smatram da bi bilo potrebno izraditi cjeloviti kurikulum za rad u produženome boravku koji bi pomagao u usustavljanju sadržaja, aktivnosti i ishoda rada u produženome boravku. Uz to bi postojanje takvoga dokumenta pridonijelo ravnopravnosti pedagoškoga djelovanja u okviru rada u školi, odnosno dalo bi se važnosti odgojnoj ulozi takvoga rada, koja zbog društvenih promjena poprima sve veći značaj u radu s djecom u kontekstu promjena ponašanja i socijalnih vještina.

LITERATURA

- Agencija za odgoj i obrazovanje. (1.4.2020.) *Rad u produženom boravku*. Dohvaćeno iz <https://www.azoo.hr/index.php?view=article&id=1543&naziv=rad-u-produenom-boravku>.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002) *Didaktika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bognar, L. (1999) *Metodika odgoja*, Osijek: Pedagoški fakultet.
- Glassman, W. i Hadad, M. (2009) *Approaches to psychology*, Berkshire: McGraw-Hill Education.
- H. von Hentig (1992) *Humana škola – Škola mišljena na nov način*, Zagreb: Educa.
- Hobljaj A. (2005) Vrijednosno usmjereni odgoj u vrijednosno usmjereojoj školi. *Filozofska istraživanja: Filozofija i odgoj u suvremenom društvu*. 25, 389-411.
- Jugović, B.; Puževski, V. i Marčinko, Đ. (1967) *Produženi boravak učenika u osnovnoj školi*, Zagreb: Školska knjiga.
- Koraj, Z. (1985) *Integracija nastave i učenja u cjelodnevnom boravku*, Zagreb: Zavod za prosvjetno-pedagošku službu SR Hrvatske.
- Ledic, J. (1996) *Škola: prosocijalna zajednica učenika, učitelja i roditelja* u: H. Vrgoč (ur.), *Pedagogija i hrvatsko školstvo jučer i danas, za sutra*, Zbornik radova Sabora hrvatskih pedagoga, Zagreb: HPKZ.
- Lovrentjev, A. (2005) *Škola koja voli mene 1: didaktički priručnik za rad u nastavi i produženom boravku prvog razreda*, Zagreb: DiVič.
- Maslow, A. (2019) *A Theory of human motivation*, New Delhi: General Press.
- Mijatović, A. (1999) Ishodišta i odredišta suvremene pedagogije. U: Mijatović, A., (ur.) *Osnove suvremene pedagogije*. Zagreb: Hrvatski pedagoškknjiževni zbor.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja. (15.3.2020.). *Nacionalni okvirni kurikulum*. Dohvaćeno iz https://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf:1.
- Morin, E. (1999) *Odgoj za budućnost*, Zagreb: Educa.
- Mruk, C. J. (2006) *Self-esteem research, theory, and practice: Toward a positive psychology of self-esteem*, New York: Springer Publishing Company.

- Narodne novine. (17.3.2020.). *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. Dohvaćeno iz https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html.
Narodne novine. (17.3.2020.). *Pravilnik o organizaciji i provedbi produženoga boravka u osnovnoj školi*. Dohvaćeno iz https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_06_62_1222.html.
- Osnovna škola Kajzerica. (2.4.2020.). *Godišnji plan i program rada*. Dohvaćeno iz <http://oskajzerica.hr/home/wp-content/uploads/2018/10/OS-Kajzerica-GPP-2018-19-za-web.pdf>.
- Pastuović, N. (1999) *Edukologija: Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Zagreb: Znamen.
- Polić, M. (2002) *Odgoj i svije(s)t*, Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.
- Previšić, V. (1996) *Suvremena škola: odgojno-socijalna zajednica*. U: Vrgoč, H. (ur.) *Pedagogija i hrvatsko školstvo*. Zagreb: Hrvatski pedagoškknjiževni zbor.
- Puževski, V. (1968) *Pristup organizaciji produženog boravka u osnovnoj školi*, Zagreb: Zajednica osnovnih škola SR Hrvatske.
- Seme, Z. (2001) *Problemi u organizaciji produženog boravka*. U: *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu*. Zagreb: Učiteljska akademija.
- Tillmann, K.J. (1994) ur. *Teorije škole*, Zagreb: Educa
- Tucman, S. (2011) *Produženi boravak: potreba suvremene škole : priručnik za učitelje i učiteljice razredne nastave u produženom boravku*, Zagreb: Školska knjiga.
- Turk, Marko. (2014) Predložak za analizu (pedagoškog) problema iz perspektive teorija odgoja: primjer školske lektire. *Školski vjesnik*, 63(1), 163-180.
- Urek, S. i Petljak Jakunić, B. (15.3.2020.) *Rad u produženom boravku*. Dohvaćeno iz http://www.azoo.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1543:rad-uproduenom-boravku.
- Vizek Vidović, V., Vlahović-Štetić, V., Rijavec, M. i Miljković, D. (2003) *Psihologija obrazovanja*, Zagreb: IEP-VERN'.
- Vilitojević P. (1976) *Programiranje rada škole*, Sarajevo: IP Svjetlost OOUR Zavod za udžbenike.

- Vučak, S. (1995). Cjelodnevni boravak učenika u osnovnoj školi. *Teorijska polazišta i praktične mogućnosti*, 136(1), 51-56.
- Vukasović, A. (1972) *Cjelodnevna škola : mogućnosti njenoga odgojnog i obrazovnog djelovanja : nacrt istraživačkog projekta*, Zagreb: Osnovna eksperimentalna škola Jordanovac.
- Vukasović, A. (1994) *Pedagogija*, Zagreb: Alfa

PRILOZI

Prilog 1 *Anketni upitnik za učitelje 3. razreda primarnog obrazovanja u redovitoj nastavi i nastavi produženoga boravka*

Poštovane kolegice i poštovani kolege,

Pred Vama se nalazi anketni upitnik izrađen za potrebe istraživanja koje se provodi u okviru izrade diplomskoga rada pod nazivom *Odgojna uloga nastave produženoga boravka*. Svrha istraživanja je utvrditi u kojoj su mjeri učitelji zaposleni u produženom boravku značajnije orijentirani na odgojnu ulogu škole no učitelji koji imaju učenike za vrijeme redovite nastave. Vaše znanje, iskustvo i stavovi o predmetu istraživanja od osobite su važnosti za ostvarenje ciljeva istraživanja te Vas molimo da pažljivo ispunite priloženi upitnik. Sudjelovanje je dobrovoljno i anonimno, te ste u svakom trenutku slobodni ne odgovoriti na postavljeno pitanje ili prekinuti ispunjavanje upitnika. Prikupljeni podatci će biti povjerljivi i čuvani na mjestu dostupnom samo istraživačici i užem istraživačkom timu. Rezultati će biti prikazani zbirno. U istraživanju ne postoji izravan rizik za Vas niti za školu, a potencijalna dobit od ovog istraživanja je u tome što promišljanjem o ovim temama, škola može krenuti na i/ili ubrzati proces vlastite demokratizacije.

Unaprijed zahvaljujem na suradnji i Vašim odgovorima.

Martina Kresić, istraživačica

***Obavezno**

1) Kojeg ste spola? *

- M
- Ž

2) Koliko imate godina radnog staža u struci? *

- 0 - 4
- 5 - 9
- 10 - 14
- 15 - 19
- 20 - 24
- 25 - 29
- 30+

3) Zaposleni ste kao: *

- učitelj/ica u razrednoj nastavi
- učitelj/ica u nastavi produženoga boravka

Skala zadovoljenja temeljnih psiholoških potreba na poslu

Pročitajte sljedeće tvrdnje i odgovorite koliko se odnose na vas.

4) Osjećam da na poslu mogu biti ono što jesam. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

5) Da mogu birati, radio/la bih stvari na poslu drugačije. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

6) Zadatci koje moram raditi na poslu su u skladu s onim što zbilja želim raditi. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

7) Osjećam se slobodnim/om raditi svoj posao na način na koji mislim da je najbolje. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

8) Na poslu se osjećam prisiljenim/om raditi stvari koje ne želim. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

9) Zaista uspješno obavljam zadatke na poslu. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

10) Na poslu se osjećam kompetentno. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

11) Zadatke na poslu obavljam dobro. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

12) Imam osjećaj da mogu obaviti i najteže zadatke na poslu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

13) Ne osjećam se zaista povezan/a s ljudima s kojima radim. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

14) Na poslu se osjećam dijelom grupe. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

15) Baš se i ne družim s drugim ljudima na poslu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

16) Na poslu mogu razgovarati s drugima o stvarima koje su mi zaista bitne. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

17) Često se osjećam usamljeno dok sam s kolegama. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

18) Neki ljudi s kojima radim su mi bliski prijatelji. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

Odgojne metode

Ukupnost odgojnih postupaka kojima je svrha izgradnja i oblikovanje ljudskih osobnosti uz pomoć kojih odgojitelj zna kako postupati u odgojnoj praksi, npr. metoda primjera, poučavanja, motivacije.

19) Koristim iste odgojne metode za sve učenike u razredu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

20) Pravila ponašanja u razredu jednaka su za sve učenike. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

21) Provodim radionice s učenicima pomoću kojih kod njih razvijam osjetljivost na različitosti. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

22) Imam podršku roditelja pri odabiru odgojnih metoda koje koristim u odgojnom radu s njihovom djecom. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

23) Situacija u razredu znatno utječe na moje zdravlje. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

24) Pratim suvremenu stručnu literaturu kako bih bila što uspješnija u prevenciji neprihvatljivoga ponašanja učenika. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se

25) S učenicima provodim radionice o miroljubivom rješavanju sukoba. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

Različitost u pristupu učenicima

Učenik A - uzorno vladanje

- redovito pohađa nastavu i ostale aktivnosti i nema neopravdanih izostanaka
- izvršava dogovorene zadatke (nosi pribor, opremu...)
- primjeren odnos prema učenju i radu: na satu surađuje, uglavnom je aktivan i zainteresiran
- ne ometa druge učenike u praćenju nastave
- pozitivno reagira na zahtjeve koje postavljaju učitelji (u skladu s pravnim propisima i Kućnim redom škole)

Učenik B - loše vladanje

- učenik ima izrečenu mjeru ukora ili strogog ukora zbog neopravdanih izostanaka
- ne izvršava dogovorene zadatke što je evidentirano više od šest puta
- ima više od šest evidencija u kojima stoji kako ne prati i ometa nastavu
- učestalo ometa druge učenike što je evidentirano
- negativno reagira na zahtjeve koje postavljaju učitelji i oglušio se više od deset puta na njih (u skladu s pravnim propisima i Kućnim redom škole)

26) U svome radu uspijevam posvetiti jednako vremena učeniku A i učeniku B. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

27) Smatram da je učenik A zakinut u usvajanju nastavnog sadržaja zbog lošeg ponašanja učenika B. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

28) Smatram da je učenik B zakinut u usvajanju nastavnog sadržaja zbog prevelikog broja učenika u razredu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

29) Jednako kvalitetno surađujem s roditeljima učenika A i učenika B. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

30) Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom A. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

31) Ako učeniku A posvećujem više pažnje, njegovo se ponašanje mijenja. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

32) Uspijevam pronaći područje interesa učenika A u radu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

33) Smatram se kompetentnom/im za rad s učenikom A u razredu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

34) Rad s učenikom A predstavlja mi profesionalni izazov u radu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

35) Rad s učenikom A mi je profesionalno zahtjevan. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

36) Imam uvid u socijalno stanje učenika A. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

37) Otkrio/la sam najučinkovitije odgojne metode u radu s učenikom B. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

38) Ako učeniku B posvećujem više pažnje, njegovo se ponašanje mijenja. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

39) Uspijevam pronaći područje interesa učenika B u radu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

40) Smatram se kompetentnom/im za rad s učenikom B u razredu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

41) Rad s učenikom B predstavlja mi profesionalni izazov u radu. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

42) Rad s učenikom B mi je profesionalno zahtjevan. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

43) Imam uvid u socijalno stanje učenika B. *

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Slažem se
○ ○ ○ ○ ○

44) Imam uvid u liječničku dokumentaciju učenika B ukoliko ju posjeduje. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

45) Dobivam pomoć ili smjernice od stručne službe za rad s učnikom B. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

46) Svakodnevno doživljam stres u razredu s obzirom na ponašanje učenika B. *

Ne slažem se 1   2   3   4   5   Slažem se
                  ○   ○   ○   ○   ○

Prilog 2 Primjer Godišnjega izvedbenog kurikula produženoga boravka

	GODIŠNJI IZVEDBENI KURIKUL PRODUŽENOGA BORAVKA
ŠKOLA	Osnovna škola
RAZREDI	1., 2., 3.
CILJ	Utjecati na osobni razvoj učenika i njegovo osposobljavanje za kvalitetno, aktivno i odgovornosudjelovanje u društvu. Omogućiti razvoj djeteta kao socijalnog bića, život ispunjen različitim sadržajima koji će povoljno utjecati na njegovu osobnost te individualne i osobne potencijale. Osposobiti učenika za samostalno učenje. Pomoći djeci u učenju i pisanju domaćih zadaća, stjecanju i razvijanju radnih navika, kao i zadovoljavanju njihovih potreba u kreativnim i sportsko-rekreativnim aktivnostima. Zadovoljiti biološke potrebe učenika za kretanjem; utvrđivanje interesa učenika za sport; razvijanje pozitivnog stava prema kineziološkim aktivnostima; usvajanje navike redovitog tjelesnog vježbanja i zdravog načina življenja; stjecanje motoričkih i

	kinezioloških znanja o kineziološkim aktivnostima.
OBRAZLOŽENJE CILJA	<p>Zbog potrebe zbrinjavanja djece zaposlenih roditelja, organiziran je oblik odgojno-obrazovnoga rada nakon redovne prijepodnevnog nastave.</p> <p>Briga za učenike kroz realizaciju nastavnih sadržaja koji omogućuju djetetu potpun i harmoničan razvoj. Pripremanje djeteta za cjeloživotno učenje i daljnje obrazovanje.</p> <p>Utjecati na usklađivanje nesrazmjera rasta kostiju u dužinu i mišićne mase i masnog tkiva učenika.</p> <p>Stjecanje motoričkih i teorijskih znanja o kineziološkim aktivnostima i samostalna primjena u svakodnevnom životu.</p>
ISHODI	<p>Učenici na nastavi produženog boravka pišu i provjeravaju domaću zadaću, ponavljaju i uvježbavaju naučeno nastavno gradivo, usvajaju higijenske navike, razvijaju socijalne vještine, igraju društvene i sportske igre.</p> <p>Uspjeh i postignuće učenika, zadovoljstvo učenika i roditelja, iskazan veliki interes i potreba za produženim boravkom, poticaj su za daljnje usavršavanje i napredovanje rada u ovakvom tipu odgojno-obrazovnoga rada.</p> <p>Realizacija aktivnosti kroz područja na nastavi produženog boravka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jezično-komunikacijsko područje; - kulturno-umjetničko područje; - prirodoslovno-matematičko područje; - sportsko-rekreativno područje <p>Realizacija ishoda kroz međupredmetne teme:</p> <ul style="list-style-type: none"> - osobni i socijalni razvoj (slika o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje, prepoznavanje, prihvaćanje, upravljanje emocijama i ponašanjem; empatija i prihvaćanje različitosti; socijalne i komunikacijske vještine, suradnja i timski rad; odgovorno ponašanje prema sebi i drugima u zajednici; strategije rješavanja problema) - zdravlje (znanje i vještine kako i kada pomoći sebi i drugima i kada zatražiti liječničku pomoć; razumijevanje prava iz zdravstvene zaštite i uloge pružatelja zdravstvene zaštite; razumijevanje uloge i važnost pojedinih mjera zdravstvene zaštite; promicanje zdravlja i prevencije bolesti) - učiti kako učiti (strategije učenja i upravljanja informacijama te kritički i kreativni pristup rješavanju

	<p>problema; postavljanje ciljeva učenja, planiranje i odabir pristupa učenju, praćenje i samovrednovanje procesa i rezultata učenja; prepoznavanje vrijednosti učenja; razvoj pozitivne slike o sebi kao učeniku; stvaranje prikladnog okruženja za učenje)</p> <ul style="list-style-type: none"> - poduzetništvo (razvoj organizacijskih i upravljačkih sposobnosti, sposobnost donošenja odluka, rješavanje problema, timskog rada i vođenja; razvijanje komunikacijskih vještina; razvoj pozitivnog odnosa prema radu i radnih navika) - održivi razvoj (stjecanje znanja o raznolikosti prirode i razumijevanje odnosa između ljudi i okoliša; stjecanje spoznaja o uzrocima i posljedicama ljudskog utjecaja na prirodu; razvoj empatije i odgovornosti prema svim živim bićima i okolišu) - građanski odgoj i obrazovanje (usvajanje znanja o ljudskim pravima i obilježjima demokratske zajednice; promicanje vrijednosti ljudskih prava, razvoj kritičkog mišljenja, komunikacijskih vještina; razvoj temeljnih vrijednosti-sloboda, jednakost, obiteljske vrijednosti, spolna i nacionalna ravnopravnost, poštivanje prava čovjeka, očuvanje prirode i čovjekova okoliša) - uporaba IKT-a (primjena informacijske i komunikacijske tehnologije za obrazovne potrebe; odgovorno, moralno i sigurno korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije; kreativno izražavanje i stvaranje s pomoću digitalnih medija)
<p>NAČINI REALIZACIJE <i>a) Oblik rada</i></p> <p><i>b) Sudionici</i></p>	<p>Rad s učenicima odvija se kroz frontalni, individualni, rad u paru te rad u skupinama Učenici, učiteljice i učitelji</p>
<p>NAČINI UČENJA <i>(Što rade učenici)</i></p>	<p>Pišu domaću zadaću, ponavljaju i uvježbavaju nastavno gradivo, igraju društvene i sportske igre, uključuju se u sve aktivnosti koje se provode kroz program tjelesne i zdravstvene kulture u produženom boravku; sudjeluju i uključuju se u rad s digitalnim alatima i materijalima (na tabletu, računalu), sudjeluju u aktivnostima i radionicama iz svih nastavnih područja u produženom boravku, odmaraju se, objeduju, pospremaju prostor u kojem borave prije odlaska kući.</p>
<p>METODE POUČAVANJA <i>(Što rade učitelji)</i></p>	<p>Organiziranje dnevnih obrazovnih zadaća, stručna pomoć u učenju, organiziranje slobodnih aktivnosti i slobodnog vremena učenika, planiranje i programiranje rada, priprema digitalnih materijala.</p>

	<p>Organiziranje rada u maloj ili velikoj školskoj sportskoj dvorani za nastavu i program tjelesne i zdravstvene kulture u produženom boravku</p> <p>Objašnjavanje, poučavanje, provjeravanje, praćenje, metoda razgovora, usmenog izlaganja, demonstracije, čitanja i pisanja, pisanih i praktičnih radova, učenje kroz igru.</p>
TRAJANJE	<p>Tijekom školske godine 2019./2020.</p> <p>Nakon redovite prijepodnevnice nastave od 12:00 do 17.00 sati (5 sunčanih sati)</p>
RASPORED AKTIVNOSTI	<p>12:00 – 13:00 – učenje i pisanje domaćih zadaća</p> <p>13:00 – 13:15 – odmor</p> <p>13:15 – 14:00 – učenje i pisanje domaćih zadaća</p> <p>14:00 – 14:15 – užina</p> <p>(po potrebi 14:15 – 15:00) – učenje i pisanje domaćih zadaća)</p> <p>14:15 – 17:00 – aktivnosti za provođenje organiziranog vremena</p>
RESURSI a) <i>ljudski</i> b) <i>materijalni</i>	<p>Učiteljice i učitelji, učenici</p> <p>Tiskani i elektronski izvori znanja, društvene igre, audio i video materijali, digitalni materijali, sredstva i pomagala za nastavu TZK.</p>
MOGUĆNOSTI a) <i>unutar škole</i> b) <i>izvan škole</i>	<p>Podrška ravnateljice, stručne službe, suradnja s učiteljima razredne i predmetne nastave, suradnja roditelja, učenika i roditelja, kompetencije učitelja, prostorni uvjeti, opremljenost prostora (učionice i dvorane) za produženi boravak.</p> <p>Suradnja s roditeljima, lokalnom zajednicom.</p>
NAČINI PRAĆENJA/EVALUACIJE	<p>Sustavno praćenje učenikovih postignuća u ostvarivanju postavljenih zadataka i ciljeva.</p> <p>Određivanje smjernica za povećanje kvalitete nastavnog i školskog rada.</p> <p>Provjeravanje zadataka i zadaća, fotografije, radovi učenika.</p> <p>Praćenje postignuća, rezultata i napretka učenika u programu TZK kroz antropometrijska mjerenja, mjerenja funkcionalnih i motoričkih sposobnosti.</p>
UČITELJI	

(Osnovna škola Kajzerica, Godišnji plan i program rada, 2018./2019.)

Izjava o samostalnoj izradi rada

IZJAVA

Izjavljujem pod potpunom moralnom odgovornošću da sam diplomski rad izradila samostalno, služeći se pritom vlastitim znanjem stečenim na Učiteljskom fakultetu i navedenom literaturom. Izrada diplomskog rada ne bi bila moguća bez pomoći i stručnog vodstva mentorice doc. dr. sc. Nevenke Maras kojoj se još jedanput srdačno zahvaljujem na pomoći.

U Petrinji, srpanj 2020.